

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Vi föräldrar kan vara en nyckel i framtiden

En fallstudie om hur föräldrar till barn med
skolvägransproblematik upplever sin situation när det gäller
bemötande och delaktighet kring deras barns skolgång

Merja Bahlsten & Susanne Ekstrand

Uppsats:	15 hp
Kurs:	Uppsats/examensarbete i ett specialpedagogiskt perspektiv
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2009
Handledare:	Ingela Andreasson
Examinator:	Girma Berhanu

Abstract

Titel:	Vi föräldrar kan vara en nyckel i framtiden - En fallstudie om hur föräldrar till barn med skolvägransproblematik upplever sin situation när det gäller bemötande och delaktighet kring deras barns skolgång
Uppsats:	15 hp
Kurs:	Uppsats/examensarbete i ett specialpedagogiskt perspektiv
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2009
Handledare:	Ingela Andreasson
Examinator:	Girma Berhanu
Nyckelord:	skolvägran, bemötande, delaktighet, föräldrar, fallstudie

Syfte: Syftet med studien är att beskriva och belysa hur föräldrar till barn med skolvägransproblematik upplever sin situation när det gäller bemötande och delaktighet från de aktörer som samverkar kring deras barns skolgång

Teori: Utgångspunkten för det teoretiska perspektivet är systemteori och kommunikationsteori. Kommunikationsteori är en teori som försöker förstå mänsklig interaktion. Systemteori inspirerar till att förstå samspel mellan individ och miljö. Samspel och interaktion är områden som genomsyrar mötet mellan människor. Därför var den systemteoretiska grundsynen ihop med kommunikationsteori intressant för oss att utgå ifrån vid vår bearbetning och analys.

Metod: Studien, som är en kvalitativ studie i form av fallstudie, är inspirerad av etnografi. De datainsamlingsmetoder som använts är intervjuer, observationer och insamlandet av dokumentation. Urvalet utgår från tre av de familjer som en samverkansgrupp i en central elevhälsa arbetar med och som samverkar med ytterligare aktörer än skolan t.ex. socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatri. Resultatet beskrivs i form av fall där utgångspunkten är att varje elev presenteras som ett fall. Därefter beskrivs föräldrarnas upplevelse av bemötande och delaktighet och vår uppfattning hur föräldrarna blir bemötta och görs delaktiga.

Resultat: Denna studie visar exempel på att skolor har olika sätt att tolka skollagen och olika sätt att hantera och se orsaker till skolvägransproblematik. I vår studie har detta haft avgörande betydelse för bemötandet av föräldrarna och i vilken mån de gjorts delaktiga. Där skolan ser problematiken utifrån en helhetssyn och har systemteori som grund genomsyras bemötande och delaktighet av synen på föräldrar som en resurs. Föräldrarna möts med respekt, blir lyssnade på och görs delaktiga i arbetet med att skapa en fungerande skolgång för sitt barn. På skolor där förhållningssättet utgår från ett linjärt tänkande med orsak - verkan som grund fann vi att skolan lägger över problematiken på eleven eller föräldrarna där det upplevs att bristerna i föräldraförmågan är orsaken till elevens skolvägransproblematik. Synsättet medför att skolan ges tolkningsföreträde och föräldrarnas möjlighet till bemötande och delaktighet minskas. Föräldrarnas berättelser vittnar om deras känsla av maktlöshet och uppgivenhet, de har inte tagits på allvar och inte blivit lyssnade på. Föräldrarna i vår studie upplever som helhet ett gott bemötande och en hög grad av delaktighet med övriga aktörer som de haft kontakt med i samband med sina barns skolgång. En viktig uppgift för specialpedagoger är att implementera den systemteoretiska grundsynen på sina skolor för att åstadkomma en positiv atmosfär i möten mellan hemmet och skolan.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Litteraturgenomgång.....	2
Definitioner.....	2
Tidigare forskning.....	3
Skolk.....	3
Skolvägran.....	4
Skollag, läroplan och socialtjänstlag.....	5
Samverkan.....	6
Delaktighet och bemötande.....	7
Teoretiska perspektiv.....	8
Systemteori.....	8
Kommunikationsteori.....	11
Syfte.....	13
Metod.....	13
Urval.....	13
Tillvägagångssätt.....	14
Validitet och reliabilitet.....	14
Generaliserbarhet.....	15
Etiska överväganden.....	15
Resultat och analys.....	16
Eleven Oskar.....	16
Bemötande.....	17
Föräldrarnas beskrivning av ordet bemötande.....	17
Föräldrarnas upplevelser av dåligt bemötande.....	17
Positivt bemötande – föräldrarnas upplevelse och vår syn.....	19
Skolans problembild.....	22
Bemötande – tolkningsföreträde eller symmetri i samtalen.....	24
Delaktighet.....	26
När delaktighet saknas.....	26
Delaktighet - föräldrarnas upplevelse och vår uppfattning.....	27
Sammanfattande analys.....	29
Eleven Elin.....	30
Bemötande.....	31
Föräldrarna beskriver ordet bemötande.....	31
Ett kanonbra bemötande.....	31
En livlina och ett räddningsplank.....	32
Delaktighet.....	33
Föräldrarna beskriver ordet delaktighet.....	33
Hela familjen görs delaktig.....	33
Sammanfattande analys.....	35
Eleven Marcus.....	35
Bemötande.....	36
Det påverkar hela familjen.....	37
Nämnden.....	38
Väldigt bra bemötande.....	38
Frustration.....	39
Dags att bryta mönstret.....	40

Specialpedagogiska förhållningssätt.....	41
Positiv utveckling.....	42
Andra aktörer.....	43
Delaktighet.....	45
Skolan.....	46
Andra aktörer.....	46
Sammanfattande analys.....	47
Avslutande kommentarer.....	49
Referenser.....	52

Inledning

Alla barn i grundskolan har en ovillkorlig rätt till utbildning (Skollagen 3 kap. 1 §). Trots detta finns det idag ett antal barn som inte får någon form av undervisning. Detta gäller de flesta av de barn som av olika anledningar stannar hemma från skolan under en lång tid, s.k. hemmasittare. För att få en uppskattning av antalet elever med långvarig frånvaro genomförde Skolverket i slutet av läsåret 2006/2007 en kartläggning i alla svenska kommuner (Skolverket, 2008). Enligt enkätundersökningen uppskattades det att 1 600 elever var fullständigt frånvarande sedan minst en månad och 100 elever hade varit frånvarande under hela läsåret. På grund av att alla kommuner och friskolor inte besvarade enkäten kan man anta att antalet elever med hög frånvaro i realiteten är betydligt högre. Detta äventyrar inte enbart deras möjlighet att nå målen utan skapar i förlängningen problem och kostnader för samhället.

Sedan snart två år arbetar vi som specialpedagoger i ett samverkansprojekt inom kommunens centrala elevhälsa som vi i vår studie benämner "Resursenheten". Enheten består av tre team med en specialpedagog och en socionom i varje team. Målgruppen är elever i grundskolan vars skolgång inte fungerar och där skolans elevhälsoteam uttömt sina resurser. De flesta av eleverna har en sporadisk eller långvarig frånvaro. En viktig del i resursenhetens arbete är att skapa nätverk mellan de olika aktörer som är involverade kring eleverna i syfte att en helhetssyn på eleven erhålls. De ska stötta eleven, hemmet och skolan i arbetet att skapa en fungerande skolgång för eleven. Utgångspunkten för resursenhetens arbete ska bygga på ett lösningsfokuserat arbetssätt där man ser till elevens styrkor, framgångsfaktorer och arbeta vidare utifrån det som redan fungerar. Arbetssättet ska även bidra till ökad kunskap för skolorna när det gäller bemötande och skolans arbetssätt med dessa elever.

De elever vi möter är i åldrarna 12 till 16 år och de har alla en sak gemensamt. De har helt eller delvis stannat hemma från skolan under en lång tid. Vår upplevelse är att deras föräldrar på olika sätt uttrycker en stor frustration och en uppgivenhet över att de inte lyckats att få sina barn till skolan. Skolans krav förstärker deras frustration och känsla av otillräcklighet. De känner maktlöshet och skuld. Andersson (2004) menar att föräldrarna inte känner skuld av sig själva, skuldkänslor kommer i kontakten med myndighetspersoner. På skolorna möter vi pedagoger som inte vet hur de ska förhålla sig till och arbeta med dessa elever och rektorer som har olika syn och kunskap om problematiken kring hemmasittare. Skolorna uppger ofta att de saknar resurser och det finns inga handlingsplaner för arbete med elever med frånvaroproblematik.

Skolverkets rapport (2008) var den första nationella kartläggningen om hur frånvaron ser ut i Sveriges kommuner. Det har tidigare skrivits en del rapporter och studier kring frånvaro. Det har då främst handlat om ogiltig frånvaro, s.k. skolk. Däremot finns det ingen svensk forskning som specifikt undersökt långvarig frånvaro. Internationellt sett finns en hel del forskning kring skolvägran.

Eftersom vi i vårt arbete dagligen möter elever som inte går i skolan och att det inte finns så mycket forskning kring långvarig frånvaro kändes det angeläget för oss att forska vidare inom detta område. Vi har valt att fokusera på föräldrarnas upplevelse av bemötande och delaktighet från de olika aktörer som samverkar kring deras barns skolgång. En ökad förståelse för föräldrarnas situation tror vi kan bidra till bättre samverkansformer där föräldrarna ses som en viktig resurs och möts med respekt och värdighet. Vi som arbetar runt eleverna och deras familjer får då större möjlighet att lyckas med vårt uppdrag - att eleverna får en fungerande skolgång.

Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången definierar vi först några centrala begrepp. För att få en förståelse för problematiken kring de barn vars föräldrar som ingår i vår studie beskriver vi tidigare forskning om skolk och skolvägran. Vad styrdokumentet uttrycker om forskningsområdet tas sedan upp. Då syftet med vår studie har fokus på bemötande och delaktighet avslutas litteraturdelen med några författares syn på samverkan, bemötande och delaktighet.

Definitioner

I det följande presenterar vi kortfattat några begrepp som är av central betydelse för studien och som vi också använder i vår uppsats.

Skolvägran (School refusal) Svårigheter att närvara i skolan p.g.a. svåra emotionella svårigheter vid tiden för att gå till skolan. Enligt Thambirajah m.fl. (2008) har termen skolvägran används mer och mer i litteraturen och har ersatt andra termer som ex. skolfobi. Skolvägran bottnar enligt Regner (i Jönsson, 1990) vanligtvis i en rädsla för att misslyckas i skolan och en alltför överbeskyddande hemmiljö.

Skolk (Truancy) Frånvaro från skolan utan vetskap, godkännande eller samtycke från föräldrar eller skolans ledning (Springe, 2008, Thambirajah m.fl. 2008). Enligt Regner (i Jönsson, 1990) bottnar skolk i bristfällig kontroll och otillräcklig observans från föräldrarnas sida.

Skolfobi (School phobia) Annell (i Jönsson, 1990) ser skolfobi som ett specialfall av skolvägran. Enligt Chitiyo och Wheeler handlar det om irrationell rädsla eller ångest för att närvara i skolans miljö (i Thorén, 2007). Enligt Thambirajah m.fl. (2008) är skolfobi en f.d. term som användes för att beskriva en speciell ångslan för en skolsituation som ledde till skolfrånvaro

Hemmasittare Elever som är frånvarande från skolan i mer än tre veckor i ett streck utan giltig orsak (Springe, 2008).

Elevhälsoteam (EHT) En enhet på en skola som har till uppgift att analysera, bereda och fatta beslut i elevhälsofrågor. Deras uppgift är att i samverkan med övrig personal i skolan åstadkomma en god miljö för lärande och främja en allmän utveckling hos eleverna. Elevhälsoteamet ska inkludera personal med olika kompetens. Vanligt förekommande är att det förutom rektor ingår en specialpedagog, kurator, skolpsykolog och skolsköterska (Hjörne & Säljö, 2008).

BUP, barn- och ungdomspsykiatri En enhet inom landsting som på deras öppenvårdsmottagning tar emot barn och ungdomar. Den psykiska barn- och ungdomsvården är helt och hållet frivillig hjälpinsats. Man kan aldrig tvinga en familj att söka denna hjälp. Problem som BUP kan hjälpa till med är t.ex. följande:

- Barn som befinner sig i tillfälliga kriser (skilsmässa, dödsfall, olyckor)
- Barn som har blivit utsatta för incest eller andra sexuella övergrepp
- Barn som visar stor ångest, aggressivitet eller ångslan
- Barn som har fobier
- Barn med stora kontaktsvårigheter eller underliga beteenden
- Barn som har depressioner eller självmordstankar
- Barn som har ätstörningar (anorexi, bulimi)

- Barn som har stor benägenhet att skolka
- Barn med asociala tendenser
- Barn som har stora koncentrationssvårigheter
- Barn som regredierar
- Barn som får omotiverade aggressionsutbrott
- Barn som stänger in sig och är svåra att nå fram till

Delaktighet

- Medverkan, andel, medansvar (Norstedts svenska ordbok, 1999).
- I vår studie används begreppet delaktighet som ett sätt att beskriva föräldrarnas möjlighet att medverka och påverka i processen kring deras barns skolgång.

Bemötande

- Uppträdande mot någon eller något, mottagande, behandling (Norstedts svenska ordbok, 1999).
- I vår studie används bemötande som ett begrepp för att beskriva det som händer verbalt och icke-verbalt i mötet mellan människor, t.ex. respekt, bli lyssnad på, bekräftelse och öppenhet.

Tidigare forskning

Skolverket presenterade den första nationella kartläggningen av långvarig frånvaro i grundskolan i början av 2008 (Skolverket, 2008). Resultatet visade att det i slutet av läsåret 2006/07 sammanlagt var ungefär 1600 elever som inte gick i skolan utan var fullständigt frånvarande sedan minst en månad. Ungefär 500 elever hade varit frånvarande under hela vårterminen och ca 100 elever hade en frånvaro som sträckt sig över hela läsåret. Elevernas frånvaro handlar i första hand inte om skolk utan om elever med en komplex problematik och därmed elever som är i behov av särskilt stöd.

De vanligaste orsakerna till långvarig frånvaro enligt kommunernas och de olika friskolornas svar på enkäten anses vara sociala eller psykosociala problem eller att barnet har svagt stöd för skolgången hemifrån. Föräldrarnas bild av orsakerna handlar mer om brister i skolans agerande t.ex. i frågan om stödinsatserna. Dessutom anser föräldrarna till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar att skolan har svårigheter att bemöta dessa barn (Skolverket, 2008).

Som exempel på åtgärder för att motverka frånvaro enligt kartläggningen nämns täta kontakter med hemmet, tidiga och tydliga rutiner för uppföljning av frånvaro och resurs- och elevhälsoteamens arbete. Många kommuner anser det som nödvändigt att skolan samverkar och samarbetar med socialtjänsten samt barn- och ungdomspsykiatrin.

Skolk

Enligt tidigare forskning kan skolfrånvaro delas upp i frånvaro p.g.a. somatisk sjukdom eller beviljad ledighet och frånvaro av andra orsaker som skolvägran, skolfobi och skolk. Den skolfrånvaro som fått mest uppmärksamhet är skolk. Jönsson (1990) har inom projektet Metastudier hämtat information om skolk ur sammanlagt 47 svenska studier mellan åren 1953 och 1988. Kunskapsöversikten hade tre uppgiftslämnare: elever, skolpersonal och skolans registerdata. Enligt Jönsson kunde skolmätningar omfatta en del osäkerhet eftersom uppgifterna byggde på elevernas subjektiva bedömning av sin frånvaro. Dessutom kunde lärarnas registrering av skolk se olika ut inom samma skola.

I Sverige saknas nationell statistik på hur vanligt skolka egentligen är. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Brottsförebyggande rådet och Skolverket har i sina studier som baserats på ett representativt urval av grundskoleelever i år nio även rapporterat andelen elever som uppger att de har skolkat. I Stockholm har Forsknings- och Utvecklingsenheten använt 2004-års resultat av drogvaneinventering för att öka kunskapen kring elever som skolkar. Enligt jämförande undersökningar om skolrelaterade frågor i OECD-länder förefaller svenska 15-åringar skolka lika mycket eller mer än elever i andra länder (Sundell m.fl., 2005). Enligt Sundell saknas svenska undersökningar om vad som kännetecknar elever som skolkar. Av den utländska forskningen framgår att skolande elever löper större risk att senare i livet hamna i kriminalitet, asocialitet och missbruk.

Forskarna i FoU-rapporten (Sundell m.fl., 2005) menar att en förutsättning i arbetet mot skolka är att den olovliga frånvaron erkänns som problematik. Enligt psykologen Agneta Dahl-Geijer är det viktigt att tillsammans med familjen enas om att det är ett problem att barnet inte kommer till skolan.

Skolvägran

Det finns inte många studier om skolvägran i Sverige. Psykolog Sonja Iländer Åhlen presenterade 1973 en avhandling om skolfobi utifrån förekomsten av skolvägran i ett antal journaler under 1960- 1970-talen. Hon lyfter fram vikten av att se skolfobi utifrån de olika systemnivåerna inom systemteorin. Det är viktigt att närma sig de olika nivåerna på ett sätt som främjar samarbete och feedback mellan nivåerna. Studierna visar bl.a. att skolstarten och övergångar mellan olika stadier utgör en riskfaktor för skolvägran (Iländer Åhlen, 1973).

I Sundbyberg (Springe, 2008) och Solna (Strömberg m.fl., 2003) har bedrivits projekt för att komma till rätta med elevers frånvaro i grundskolor. Socionomen Lars Fjellman har tillsammans med psykologen Zelma Fors gjort en undersökning av skolvägrande elever i Göteborgs högstadium och BUP:s öppenvård på uppdrag av socialstyrelsen och Göteborgs Stad. Syftet har varit att minska antalet skolvägrande elever och utveckla en metod för samarbete och behandling (Fjellman, 1997).

En del forskningsrapporter kan man finna i England och USA. Psykologen Christoffer A Kearney (2001) har i sin forskning ägnat sig åt att finna orsaker, samband och behandlingsmetoder för skolvägrare. I sin litteratur presenterar han konkreta behandlingsmetoder för skolvägran för terapeuter, föräldrar och skolpersonal. Även Thambirajah m.fl. (2008) presenterar förslag på hur skola och hem tillsammans kan upprätta en handlingsplan för att få barnet tillbaka till skolan. De menar att de som redan känner barnet och familjen är de som är lämpligast att arbeta kring planen. De ser det som viktigt att göra en bedömning och kartläggning innan åtgärder och handlingsplan skrivs. De betonar även vikten av att vara respektfull och känslösam mot familjen och barnet. Att se skolvägran utifrån ett systemteoretiskt tänkande är ett användbart sätt menar Thambirajah m.fl. (2008). Varje individ är involverad i en kontext som fysiska-, kulturella- och relationsbundna kontexter som inte kan ses separat från varandra. Skolan och familjen är två viktiga system som interagerar med varandra och som därför är viktiga utgångspunkter i arbetet med skolvägrande elever.

Flera forskare beskriver barnens problematik som att de har en vilja att gå till skolan men inte kan. När tiden för skolgång närmar sig uppvisar barnen psykosomatiska tecken såsom huvudvärk, skakningar, magont eller kräkningar. De kan ha svårigheter i att göra sig i ordning eller att lämna hemmet och det är först när de har fått tillåtelse att stanna hemma som

åkommorna går över. Samma mönster uppkommer ofta efter helger och längre skollov (Kearney, 2001, Thambirajah m.fl., 2008).

Skollag, läroplan och socialtjänstlag

Skollagen anger en ovillkorlig rätt för alla barn med vanlig skolplikt att få tillgång till utbildning (1985:1100). Skolplikten börjar höstterminen det kalenderåret då barnet fyller sju år och upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år. I Sverige är skolan både plikt och rättighet. Kommunen har tillsynen över att skolplikten fullgörs. Elevens vårdnadshavare ska också se till att skolplikten uppfylls. Om vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar så

får styrelsen för utbildningen vid vite förelägga elevens vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter. Ett föreläggande gäller omedelbart, även om beslutet överklagas (3 kap. 16 §).

Det finns flera skäl till att skolan ska ta ett speciellt ansvar för att motarbeta skolvägran. Närvaro i skolan är en förutsättning för goda skolprestationer. Där utgör skolan en viktig skyddsfaktor för elever med frånvaroproblematik. Enligt skollagen är skolans uppdrag

att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. I samarbete med hemmen skall skolan främja elevernas utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar (1 kap. 2 §).

Samverkan mellan föräldrar och skolpersonal kan ses som en skyddsfaktor. I läroplanen står bland annat följande, vad gäller det gemensamma ansvaret:

Skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomarnas utveckling och lärande (Lpo 94, s 16).

Skolan har ett speciellt ansvar för elever i behov av särskilt stöd. När en elev är frånvarande och skolan har sin undervisningsskyldighet är det viktigt att speciella åtgärder sätts in. I skollagen finns bestämmelser för särskild undervisning. För elever i grundskolan

som på grund av sjukdom eller liknande skäl under längre tid inte kan delta i vanligt skolarbete skall särskild undervisning anordnas på sjukhus eller motsvarande, i elevens hem eller på annan lämplig plats (10 kap. 3).

Det finns särskilda bestämmelser om en elev inte kan få utbildning som i rimlig grad är anpassad efter elevens situation och förutsättningar. Då är det styrelsen som får efter att ha hört elevvårdskonferensen, besluta om anpassad studiegång för eleven. Styrelsen har ett ansvar i ett sådant beslut:

Styrelsen ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt som möjligt är likvärdig med övrig utbildning inom skolan (5 kap. 10 §).

I de högre årskurserna får utbildningen delvis förläggas till en arbetsplats utanför skolan. Eleven skall därvid ha en handledare samt stöd av skolans personal (SFS 1997:599).

Det finns särskilda bestämmelser om att ett åtgärdsprogram skall utarbetas för en elev som är i behov av särskilt stöd. Rektorn har ansvaret att behoven utreds och ett åtgärdsprogram utarbetas.

Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att en elev kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektor se till att behov utreds.

Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas (1a kap. 5a§).

Socialtjänstlagen (SoL) reglerar de flesta insatser som rör barn. I SoL 14 kap 1§ regleras anmälningsskyldigheten vid misstanke om att ett barn far illa (Norström & Thunved, 2007).

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden. Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom /.../ är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd.

Samverkan

Enligt lagstiftningen finns det en skyldighet att samverka i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Regeringen har lyft fram betydelsen av samverkan i dessa frågor. Socialstyrelsen har fått ett uppdrag att utforma en strategi i samverkan med Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling. Målet med samverkan är att barn ska få stöd och skydd utifrån en helhetssyn och i ett tidigt skede. Samverkan ska alltid ha barnet i fokus (Socialstyrelsen, 2004).

I de projekt som bedrivits i olika kommuner har man efterlyst samverkan mellan olika aktörer som arbetar kring en skolvägrande elev. I Göteborg resulterade studien att ett nätverksarbete i olika former som en möjlighet att förena en samarbetsmodell med behandling startades (Fjellman, 1997). Projektgruppen i Solna ville utveckla sitt arbete genom att upprätta en tydlig struktur i samarbete mellan skola, BUP och socialtjänsten (Strömberg, m.fl., 2003). I Sundbyberg har man kommit långt i arbetet med skolfrånvaro eftersom kommunen parallellt bedrivit ett samarbetsprojekt mellan socialtjänsten och utbildningsförvaltningen och där barn- och ungdomspsykiatrien mer och mer blev en samverkanspartner (Springe, 2008). De har kunnat konstatera att andelen hemmasittare har minskat sedan 2005. Samarbete mellan skola, socialtjänst och BUP har enligt analysen bidragit till minskningen. Avgörande för framgången är också menar Springe (2007) om man lyckas utveckla ett nära och väl fungerande samarbete med föräldrarna.

Marianne Lundgren och Bengt Persson har i uppdrag åt skolverket genomfört ett projekt med syftet att studera hur arbetet med barn i riskzon kan förbättras (Lundgren & Persson, 2003). I sin rapport har de kunnat konstatera att det finns en hög grad samstämmighet på ”formuleringsarenan” men att målsättningarna är svåra att realisera. De beskriver samverkan som en komplex process. Lundgren och Persson menar att i arbete med barn i riskzon är ett förtroendefullt samarbete med hemmet av stort värde. De lyfter även de positiva och negativa sidorna av ett sådant samarbete i familjer där hemmet kan utgöra en riskfylld miljö för barnet. Lundgren och Persson (2003) beskriver vad professor Sally Power funnit i en undersökning gjord i Storbritannien. Power fann att man genom att involvera hemmet i barnets skolgång kan minska gränserna mellan hem och skola. Men hon såg också att involvering av hemmet i barnets skolgång kan medföra ökad professionell makt och kontroll genom att det finns en risk att barnet och hemmet definieras som problembärare i stället för att söka förklaringar i ekonomiska, institutionella och professionella maktstrukturer.

Thambirajah m.fl. (2008) menar att samverkan mellan skola och hem är viktig när det gäller att få tillbaka barnet till skolan. En avgörande aspekt för samarbetet är vilka attityder de professionella visar föräldrar och barn. Föräldrar bär ofta med sig tidigare negativa upplevelser från sin egen skolgång samt att de känner skuld och otillräcklighet när deras barn vägrar gå till skolan. Målen för skolan måste vara att minska föräldrarnas oro och bana väg för ett fungerande och ömsesidigt samarbete.

En viktig aspekt för att tidigt upptäcka ökad frånvaro är enligt Skolverket (2008) att förbättra och utöka kontakterna mellan hem och skola. Både kommuner och fristående skolor nämner i skolverkets kartläggning att ett nära och förtroendefullt samarbete mellan skolan och hemmet kan vara nyckeln till framgång för att komma tillrätta med långvarig frånvaro. Elevfrånvaro kan, menar Skolverket (2008) ses både utifrån ett individfokuserat perspektiv och ett arbetsmiljöperspektiv. Genom att studera frånvaro utifrån en arbetsmiljö- och hälsofråga där elevens utveckling, hälsa och välbefinnande betonas skapas ett helhetsperspektiv.

Delaktighet och bemötande

Skolverket (2008) betonar vikten av att föräldrarna även vid komplicerade fall av frånvaro görs delaktiga i beslut och åtgärder som rör barnet. Det är också viktigt att föräldrarna möts av respekt och förtroende. I skolverkets rapport (2008) beskrivs hur Norrköpings kommun kartlagt och arbetat för att utveckla alternativa stödinsatser. I arbetet framkom att föräldrarnas erfarenhet av möten med skolpersonal och myndigheter inte alltid varit positiva. Föräldrarna har träffat flera olika tjänstemän samtidigt och känt sig anklagade, inte respekterade och lyssnade på. Riskerna finns att redan sköra föräldrar helt förlorar självförtroendet och känner sig än mer obetydliga.

Andersson (2004) beskriver i sin bok *Lyssna på föräldrarna* föräldrarnas upplevelse av barnets skolsituation och av samarbetet med skolan. Materialet har hon hämtat i en av henne tidigare genomförd intervjustudie av 40 föräldrar. En förutsättning för samarbete mellan hem och skola är föräldrarnas delaktighet. Föräldrarna vill veta vad som händer med deras barn i skolan, både bra och dåligt. I studien beskriver flera föräldrar en känsla av maktlöshet och uppgivenhet eftersom ingen har lyssnat på deras krav. De har inte fått vara delaktiga i beslut och åtgärder kring sina barn. Deras upplevelse är att de inte har blivit lyssnade på och inte blivit tagna på allvar. Någon förälder beskriver hur hon känner sig anklagad om hon lägger sig i. Hon upplever att skolan inte tar vara på hennes kunskap om sitt barn och att en del lärare har svårt att sätta sig in i föräldrarnas situation. Hon menar att man lätt hamnar i anklagelser och försvar.

I sin bok tar Andersson (2004) upp några aspekter som hon tycker är viktiga, de förhållanden som inverkar på hur mötet med andra människor blir. Hon menar att aspekter som teoretiskt perspektiv, människosyn och förhållningssätt påverkar hur vi bemöter varandra. För ett positivt möte behövs inte bara ett positivt bemötande utan även ett positivt gensvar på bemötande. Genom att bekräfta någon visar vi att vi har sett personen. I det sociala samspelet är det just *feedbacken*, gensvaret som vi ger till varandra den här bekräftelsen. Att ge öppen *feedback* innebär att man talar om vad man har sett och hört. Man visar sin uppskattning och ger positiva kommentarer.

Föräldrarna i studien relaterar bemötandet till upplevelser av maktförhållanden. De vill bli bemötta som jämlika partners i en jämbördig relation. Många föräldrar har en upplevelse att de har blivit behandlade som barn och att de inte har blivit lyssnade på som en likvärdig vuxen person. Föräldrarna vill bli bemötta med respekt. Andersson menar att i vår respekt för andra visar vi att vi accepterar och förstår den andres reaktion. Alla har det behovet att känna sig värdefulla som personer och respekterade som människor. Många föräldrar i studien har upplevt en dold kritik från skolan. De menar att de har känt sig som olämpliga föräldrar och att det är deras fel att deras barn inte kan anpassa sig i skolan. Föräldrarnas upplevelse är att skolan lägger skulden för barnens beteende i skolan på dem som föräldrar (Andersson, 2004).

Som professionell har man inte en jämställd relation i mötet med föräldrar. Jenner (2004) menar att man som pedagog/ledare måste vara uppmärksam på att man har ett övertag, både en formell och en informell maktposition. Ledaren måste se den andre som person och inte som ett objekt som ska åtgärdas. För att skapa en förståelse och eftersträva en subjekt-subjekt relation krävs ett förhållningssätt som utgår från perspektivseende och contextualisering. För att erhålla ett perspektivseende måste man gå utanför sitt eget perspektiv och möta den andre utifrån dennes livssituation och upplevelse av världen. Pedagog/ledaren måste också se individen i sitt sammanhang, sin kontext. En professionell och etisk hållning är också förutsättning för en god relation och ett gott möte. Som professionell måste man vara medveten om hur omedvetna drivkrafter och psykologiska försvar såväl som sina egna känslor styr i en relation. I en ojämlik relation är risken större för övergrepp och kränkningar. Människovärdet, synen på den andre och sig själv måste stå i fokus (Jenner, 2004).

Asp-Onsjö (2006) belyser i sin avhandling föräldrarnas delaktighet när det gäller upprättandet av åtgärdsprogram. I analysen av varje fallstudie har hon konstruerat och namngivit diskurser utifrån de resultat och sätt att kommunicera kring eleverna som framstod. Hon fann att vissa sätt att förstå och tala om elever framstår som överordnade och vinner då tolkningsföreträde. Hon menar också att problemet inte i sig alltid är skolans tolkningsföreträde utan att föräldrarna inte kräver delaktighet utan snarare visar undergivenhet.

Teoretiska perspektiv

Valet av teori eller teoretiskt perspektiv bör enligt Stukát (2005) ske utifrån vilken frågeställning man har och utifrån vilket perspektiv man själv tycker är intressant och tilltalande. Utifrån syftet med vår studie, att beskriva föräldrarnas upplevelse av bemötande och delaktighet från de aktörer de möter i samband med sitt barns skolgång, är interaktionen och samspelet i mötet mellan människor central. Varje möte är ett utbyte av kommunikation, såväl verbal som icke-verbal. Kommunikationsteorin var den teori som först försökte bygga upp begrepp för att förstå mänsklig interaktion (Schjödtt & Egeland, 1994). När vi analyserar och tolkar vår empiri väljer vi att göra detta utifrån de tankar som finns inom kommunikationsteorin.

En av de teorier som inspirerade till att förstå familjens samspel var systemteori. Föräldrarna i vår studie har barn med en s.k. skolvägransproblematik och problemen måste, som vi ser det, förstås utifrån ett systemteoretiskt perspektiv. Därför är den systemteoretiska grundsynen ihop med kommunikationsteori intressant för oss att studera och utgå ifrån vid vår bearbetning och analys.

Systemteori

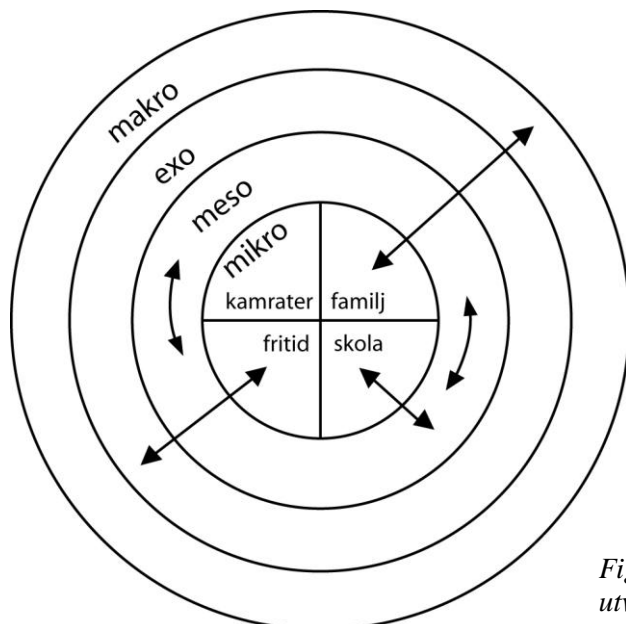
Systemteori är enligt Schjödtt och Egeland (1994) ett samlingsbegrepp som omfattar flera olika teorier som bl a generell systemteori, cybernetik och informationsteori. Lundsby, m.fl. (2007) skriver att generell systemteori, som på 1940-talet presenterades av Ludvig von Bertalanffy, bygger på vissa grundantaganden. I likhet med Öqvist (2003) beskriver de att systemtänkande innebär att se och förstå världen i helheter, att helheten är mer än delarna. Det holistiska perspektivet på världen är gemensamt för forskare inom systemteorin. Detta innebär att sinne och natur inte kan skiljas åt. Öqvist (2003) menar att Gregory Bateson i likhet med senare systemforskare som Checkland lyfter fram den grundläggande idén om att system är ett sätt att betrakta världen och de existerar inte som sådana i det verkliga livet – de tillhör epistemologin. Världsbilden är då något som vi konstruerar utifrån våra erfarenheter. Epistemologin har en lång tradition inom familjeområdet, främst genom Bateson. Genom att

inkludera denna kunskapsteori kunde man fokusera den enskilda människans upplevelser, förnimmelser och erfarenheter. Genom Bateson har en större respekt för familjen som system vuxit fram. Allt fler hävdar idag att det är endast genom samarbete med familjen som man kan hjälpa dem vidare. Dessa tankar stämmer väl med Batesons synpunkter (Schjödts & Egeland, 1994).

Ett annat grundantagande inom systemteorin, enligt Lundsby m.fl. (2007) innebär ett cirkulärt tänkande framför ett linjärt. I förklaringar som utgår från ett linjärt synsätt söker man orsakssamband utifrån orsak-verkan d.v.s. att A är orsaken till B. En persons beteende kan då tolkas utifrån att egenskaper och problem finns inom individen oavsett sammanhanget vilket lätt leder till ett syndabockstänkande. Detta synsätt förkastas inom systemteorin och istället försöker man analysera sambanden i termer av interaktioner, relationer och samspel. Processen i det cirkulära orsakssambandet kan beskrivas som en spiral där individen påverkar och påverkas av sin miljö. Detta innebär att individen och miljön hela tiden förändras i en process som aldrig avstannar. Ett exempel på detta är ett barns utveckling som ständigt utvecklas i samspel med sin omgivning, där barnet uppfostrar sina föräldrar lika mycket som föräldrarna uppfostrar barnet.

För att förstå mänskligt beteende måste man betrakta människan i sitt totala sammanhang. Andersson (1999) ser systemteori som mänskligt handlande och mänskliga problem som något som sker och uppstår i ett samspel mellan människor och som inte kan förklaras av den enskilda individens inneboende egenskaper. Systemen är ömsesidigt beroende av varandra och ingen del i systemet kan påverkas utan att alla delar påverkas. Människan formas av sin omgivning som referensram till t ex familjen, släkten, arbetskamrater, nationell och kulturell gemenskap. Till detta skapar varje individ en egen modell av världen som bygger på de erfarenheter som människan får.

Bronfenbrenner (enligt Evenshaug & Hallen, 2001) beskriver individen utifrån en utvecklingsekologisk modell och delar upp miljön i fyra system på olika nivåer. Det ekologiska perspektivet betonar helheten och sammanhangen i barns uppväxt och utveckling. Enligt Klefbeck & Ogden (2003) definierar Bronfenbrenner utvecklingsekologi som en progressiv, ömsesidig anpassning mellan barn i utveckling och den föränderliga miljö som omger det.

Figur. Egen tolkning av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell.

Mikrosystemet omfattar de situationer i hem, skola och närmiljö där individen befinner sig i direkt samspel med människor eller saker och som fysiskt och socialt kan avgränsas i förhållande till andra miljöer. Familjen är ett exempel på ett mikrosystem, skolan ett annat. Det som händer mellan olika mikrosystem är viktigare för ett barns utveckling än det som försiggår i dem.

Mesosystemet omfattar relationer mellan flera mikrosystem t ex relationen mellan familjen och skolan. Kontakterna som knyts mellan mikrosystemen kallas mesosystemkontakter och antalet kontakter och kvaliteten på dessa är viktiga för barns utveckling. Mikrosystem som är väl sammanvävda i ett mesosystem kan ge fler utvecklingsmöjligheter än vad systemen var för sig erbjuder. En ömsesidig kontakt och ett samarbete med ett varierat innehåll mellan hem och skola är ett exempel på en förbindelse inom mesosystemet som främjar utvecklingen för barn (Klefbeck & Ogden, 2003). Öppna kommunikationskanaler där lärare och föräldrar lär känna varandra och träffas i olika sammanhang gynnar barnets utveckling bäst. Det är viktigare för barnen vad som händer mellan systemen än det som händer i dem.

I *exosystemet* finns de miljöer där individen sällan eller aldrig har direkt kontakt med men som rör personer som har med individen att göra. Det kan t ex handla om föräldrarnas arbetssituation som då indirekt har betydelse för familjens samspel med närmiljön som exempelvis skolan. Även kommunens utbud och organisation tillhör exosystemet.

Makrosystemet kan ses som samhällets normer, värderingar, traditioner och lagstiftning i stort. Utifrån detta synsätt är familjen ett system som står i samspeletsförhållande med andra system i samhället och faktorer på alla nivåer påverkar och påverkas av samspelet i familjen.

Bronfenbrenner betonar enligt Andersson (2004) vikten av samspelet mellan individ och miljö. Ett barn kan inte beskrivas isolerat utanför ett socialt sammanhang. Samspeletsprocesserna mellan barnet och omgivningen påverkar hela barnets utveckling, både mentalt, socialt och emotionellt. Det är av stor vikt att det finns många länkar mellan de olika miljöer som barn vistas i vilket innebär att samarbetet mellan hem och skola är betydelsefullt för barnets utveckling.

Öqvist (2003) beskriver att utifrån ett systemteoretiskt synsätt kan mänskligt beteende delas in i en öppen respektive sluten sektor beroende på graden av kommunikation med omvärlden. Lundsby m.fl. (2007) menar att ett systems relationer till omvärlden ligger på en skala mellan öppenhet och slutenhet och att gradskillnaden rör sig av mer eller mindre öppenhet. Den öppna sektorn är ett beteende som riktar sig utåt mot omvärlden och utifrån det berikar och utvecklar våra liv och möjliggör en samvaro som fungerar med andra. Roller, relationer och reaktioner präglas av öppenhet och flexibilitet vid olika förändringar. Den slutna sektorn har enligt Öqvist (2003) relationer inom en viss avgränsad, statisk organisation utan utbyte av innehåll eller energi med omvärlden. Den motiveras av ångest, rädsla och stelhet och har en försvars- och skyddsfunktion. Tillvaron byggs upp genom ett litet antal premisser, attityder, regler och vanor som håller kvar systemet i ett slutet kretslopp. Schjödts och Egeland (1994) menar att en ”sluten” familj inte är avskuren från yttre påverkan men kontakten med omgivningen är på en minimal nivå.

Målet med systeminriktad behandling är inte, enligt Öqvist (2003) att bryta ner systemet utan att föra in mer variation, fler valmöjligheter och alternativ när det gäller hur problemet kan definieras. För att åstadkomma positiva förändringar bör man sätta in terapeutiska insatser på de områden som redan i någon form fungerar, på det friska, för att på så sätt öka rörligheten i systemet. Andersson (1999) menar att eftersom allt hänger ihop i cirkulära orsakskedjor är det lönlöst att leta efter orsaker bakåt i tiden. Hon föreslår istället att titta på möjligheter och

arbetslösningssökande. Detta kan gälla i olika former av samtal som t ex mellan lärare - föräldrar, lärare - elev.

Ett lösningssökande arbetssätt utgår från en systemteoretisk grundsyn och är en samtalsmetod som bygger på samarbete. Det som sker mellan samtalsledaren och mötesdeltagarna, är alltid någon form av samarbete. Samtalsledarens uppgift är att bidra till ett samarbete som främjar deltagarnas möjligheter att lösa sina problem. I ett lösningssökande arbetssätt utgår samtalsledaren från att lösningen inte behöver ha något att göra med problemet. Genom att formulera mål och utveckla lösningar som bygger på fungerande tillfällen s k undantag, ger man människorna möjlighet att utvecklas utifrån sina egna kompetenser och styrkor. Ett lösningssökande arbetssätt bygger på antagandet att människor har resurser att lösa sina problem och ändra sin situation till det bättre inom sina egna referensramar. Metoden bygger även på tron att människor vet vad som är bäst för dem själva i den situationen de befinner sig i. En av pionjerna inom den lösningssökande samtalsmodellen är Steve de Shazer som arbetat med denna modell inom familjeterapi (Berg & De Jong, 2007; Söderquist, 1995).

Kommunikationsteori

Som en del av systemteorin formulerade Bateson en form av kommunikationsteori, ofta kallad pragmatisk kommunikationsteori. Denna teori var det första försöket att bygga upp en ny begreppsapparat för att förstå mänsklig interaktion. Schjöldt och Egeland (1994) citerar Jurgen Ruesch och Gregory Bateson i inledningen till sin bok *Communication, the social matrix of psychiatry*:

I dagens situation menar vi att kommunikation är den enda vetenskapliga modell som gör det möjligt att förklara de fysiska, psykiska, mellanmänskliga och kulturella aspekterna av händelser inom ett system (s. 5).

Kommunikation, överförande av budskap, är enligt Lundsbye m.fl. (2007), underelementet i mänskligt samspel och därmed i relationer. Med kommunikation på detta sätt menas mellanmänsklig (interpersonell) kommunikation dvs. överförande av budskap via signaler från sändare till mottagare med en direkt återkoppling. Detta betyder att allt man gör, eller inte gör, innebär information för en andre. Allt beteende i mellanmänsklig interaktion är kommunikation. Kommunikation äger med andra ord rum i varje mänskligt möte, oavsett om man är medveten om att man sänder och tar emot budskap eller inte.

Budskapet kan förmedla tankar, känslor, behov, värderingar etc. och behöver inte vara avsiktligt eller ens medvetet. Det kan även handla om t ex rörelse, en doft eller klädsel. Man kan vara både sändare och mottagare samtidigt i en kommunikation. Både sändare och mottagare filtrerar, både medvetet och omedvetet, det som ska förmedlas eller tas emot. Det mottagaren tolkar ger honom en upplevelse som på något sätt påverkar. Både sändare och mottagare har sitt eget erfarenhetsfält där faktorer som tidigare upplevelser, språkbruk, uttrycks sätt och ordförråd ingår (Lundsbye m.fl., 2007).

Vid all kommunikation spelar feedback, återkoppling, från andra en viktig roll. Genom feedback får vi veta hur motparten uppfattat det vi har sagt eller gjort och vi får även information om hur vi själva uppfattas av andra. Återkopplingen kan vara av två slag. Den personinriktade feedbacken beskriver hur andra uppfattar mig. Den funktionsinriktade feedbacken beskriver vilket resultat mitt beteende får för andra. Feedbacken kan vara både verbal och icke-verbal (Maltén, 1998). En god kommunikator, menar Maltén (1998) är

observant och medkännande eftersom de signaler som sänds ut säger mycket om personernas kunskaper, erfarenheter, attityder och värderingar.

All kommunikation försiggår och måste betraktas i ett sammanhang, i en kontext, för att man ska förstå den. Sammanhanget kan vara både fysiskt (plats, utrymme etc.), socialt (status, roller, normer etc.), psykologiskt (vänlighet, allvar etc.) och tidsmässigt (tid på dygnet, tidsmässig relation till andra händelser etc.). Ett budskap kan därför ge olika information om det förekommer i olika sammanhang. Sammanhanget är alltså av avgörande betydelse för att förstå kommunikationen. Kommunikation kan fylla olika funktioner såsom en informationsförmedlande, en handlingsbestämmande eller en social funktion. (Schjödts & Egeland, 1994; Lundsby m.fl., 2007).

Man kan dessutom skilja på verbal och icke-verbal kommunikation. Exempel på icke-verbal kommunikation är kroppsrörelse, gester, mimik, beröring och positioner. Positioner kan handla om det fysiska avståndet och det kan även handla om riktning och placering. Vem man vänder sig mot eller från och var man placerar sig till övriga närvarande förmedlar mycket av inställningen till andra.

När man tar emot ett budskap räcker det inte att uppfatta innehållet. Innebörden av budskapet är oftast mycket mer än innehållet och ibland något helt annat än det som sägs. Budskapets innebörd kan ha flera aspekter bl a en relationsaspekt. Detta innebär att alla budskap säger något om hur sändaren ser på sig själv, på mottagaren och på deras inbördes förhållande. En komplementär relation bygger på olikhet av något slag. Olikheten kan handla om ansvarstagande, initiativförmåga, begåvning eller erfarenhet. Ofta handlar det emellertid om makt och dominans dvs. att den ena har en högre position än den andre. Exempel på detta kan vara lärare-elev, doktor-patient, där den ena är subjekt och den andra är objekt. I motsats till detta är den symmetriska relationen som bygger på likhet. En symmetrisk relation, där båda är subjekt, speglar parterna varandras beteende, båda ger råd, kritiserar osv. (Schjödts & Egeland, 1994; Lundsby m.fl., 2007).

Den mesta kommunikationen bildar mönster. De flesta människor hittar balanserade och förutsägbara sätt att kommunicera med personer de träffar i vardagen. Payne (2002) menar att personer som möter och samtalar med människor i sitt jobb, som t ex socialarbetare ofta använder ord som stöd, hjälp och uppmuntran vilka uppmuntrar till samarbetsinriktade relationer. Pugh analyserar enligt Payne (2002) hur olika mönster av språket används i kommunikationen i syfte att visa hur de utgör tecken på attityder och hur de formar en identitet och uttrycker makt i relationer och i sociala strukturer. Kommunikationsmönster ger ofta uttryck för makt och dominans och kan därför hjälpa oss att identifiera förtryck, ojämlikhet och orättvisa. Föräldrar i rollen som klient eller föräldrar till en elev har ofta med sig olika uppfattningar vad som passar in när de möter olika aktörer. De har framförallt med sig, menar Payne (2002) vidare, en uppfattning om att de är underlägsna när det gäller makten i relationen.

Syfte

Beskriva och belysa hur föräldrar till barn med skolvägransproblematik upplever sin situation när det gäller bemötande och delaktighet från de aktörer som samverkar kring deras barns skolgång.

- Hur upplever föräldrarna att de blivit bemötta i olika situationer när det gäller deras barns skolgång?
- På vilket sätt görs föräldrarna delaktiga och blir bemötta när de i olika sammanhang möter de olika aktörerna?
- Hur beskrivs och synliggörs föräldrarnas bemötande och delaktighet i den dokumentationen som handlar om elevens skolsituation?
- Hur upplever föräldrarna att det är att vara förälder till ett barn med skolvägransproblematik?

Metod

Studien, som är en kvalitativ studie i form av fallstudie, är inspirerad av etnografi och dess datainsamlingsmetoder. Etnografiska studier kan, menar Kullberg (2004) rapporteras i form av fallbeskrivningar. Fallen är ofta beskrivningar av personer. Hon förklarar att en grundläggande tanke i etnografi är att forskaren, för att förstå andra människors sätt att leva och lära, fånga dessa människors erfarenheter genom människornas uttryckssätt i både handlingar och utsagor. Enligt Ball (1981) är det relativt vanligt att fallstudier har en etnografisk ansats. De tekniker vi använde oss av var intervjuer, deltagande observationer, fältanteckningar samt insamlande av artefakter i form av befintlig dokumentation. Enligt Alvesson & Skoldberg (1994) möjliggör en mångfald av olika tekniker ett bredare och rikare material.

Fallstudie är enligt Merriam (1994) en metod som kan utnyttjas för att systematiskt studera en företeelse eller en avgränsad grupp inom delar av en verksamhet som ska undersökas. Hon menar vidare att man kan välja en situation för att den i sig själv är intressant och att man genom detta kan få förståelse för den företeelsen man är intresserad av. Bell (2000) menar att den stora fördelen med fallstudiemetoden är att den gör det möjligt för forskaren att koncentrera sig på en speciell händelse eller företeelse och genom det försöka få fram de faktorer som inverkar på företeelsen.

Urval

I fallstudier används ofta ett mindre empiriskt urval. Urvalet används mer detaljerat och studeras djupare istället för en stor mängd data som studeras översiktligt. Vårt urval utgick från de familjer som Resursenheten arbetar med och som samverkar med ytterligare aktörer än skolan t ex socialtjänsten eller Barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Efter att ha sett över vilka familjer som var aktuella utifrån vårt urval visade det sig att endast ett fåtal familjer för tillfället hade ett aktivt samarbete med fler aktörer. Bland dessa valde vi ut tre familjer som vi frågade om medverkan. Både mamman och pappan i respektive familj tillfrågades först muntligt och i samband med förfrågan fick de ett medföljande brev (bil.1). I brevet förklarade vi syftet med vår uppsats och vilka datainsamlingsmetoder vi kommer att använda oss av. I brevet beskrevs även de etiska aspekter vi skulle ta hänsyn till.

I urvalet försökte vi få så stor variation som möjligt när det gäller ålder på barnen, kön, tid för frånvaro samt en spridning när det gäller olika rektorsområde och olika delar av kommunen. Kullberg (2004) menar att man inom etnografin ser människan som ägare av det etnografen söker. Därför kan etnografen göra ett urval ur en grupp människor där det som forskaren är intresserad av förekommer. Etnografen kan då välja en tillgänglig grupp av personer att undersöka ett antal personer som kan informera etnografen om det han/hon undersöker.

Tillvägagångssätt

I samverkan med var och en av de sex föräldrarna bestämdes en tid för djupintervju. Alla intervjuer genomfördes i det samtalsrum som finns på vår arbetsplats. Rummet var välbekant för alla föräldrarna då de tidigare träffat Resursenheten där i andra möten. Varje intervju spelades in på diktafon. Alla samtal började med en genomgång av de etiska aspekter som vi följde. Intervjuerna varade under ca en timme. Vi deltog inte båda under intervjuerna utan delade upp informanterna mellan oss. Intervjun, som vi betecknar som halvstrukturerad, utifrån Kvale (1997), omfattade en rad teman och förslag på frågor som vi tillsammans hade skrivit utifrån syftet. I en intervjuguide (bil. 2) hade vi samlat frågor utifrån bemötande och delaktighet som var de huvudämnen vi utgick ifrån. Vårt mål var att ställa så öppna frågor som möjligt för att få informanterna att berätta så fritt som möjligt. Förutom djupintervjuerna lyssnade vi in föräldrarna i naturliga samtal och förde fältanteckningar utifrån det som då framkom.

Under en tidsperiod av två och en halv månad fanns vi med och observerade de möten där föräldrarna medverkade tillsammans med skola, Socialtjänsten, BUP och/eller Resursenheten. Vi observerade även vid några möten där föräldrarna inte medverkade men där syftet med mötena var frågor som rörde deras barn. Ett exempel på ett sådant möte var ett möte med ett elevhälsoteam. Eftersom den ena av oss var aktiv vid mötena intog den andra en observerande roll vid sidan av. Alla deltagarna vid respektive möte tillfrågades i god tid och godkände vår medverkan. Vid mötena spelades samtalen in med hjälp av diktafon. Fördelen med detta var att vi då kunde koncentrera oss på att lyssna och iaktta deltagarnas kroppsspråk t ex gester och minspel. Som deltagande observatör är man enligt Fangen (2005) hela tiden inställd på att lägga märke till vad andra gör och säger och att iaktta samspelet mellan personerna. I direkt anslutning till mötena bad vi föräldrarna stanna kvar för att få deras reflektioner kring hur de upplevt att de blivit bemötta och i vilken mån de känt delaktighet under mötet. Förutom observationer vid möten gjorde vi fältanteckningar utifrån de spontana samtal vi hade med de vuxna som fanns med i arbetet kring eleverna.

Allt inspelat material transkriberades och skrevs ut i sin helhet i det närmaste ordagrant. De citat som används i resultatet har i vissa ord ändrats till skriftspråk. Under tiden för insamlandet av vår empiri fick vi tillgång till den dokumentation som fanns kring eleven. Dokumentationen bestod av protokoll, individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram, handlingsplaner och liknande material. Dokumentationen lästes utifrån frågeställningen i vilken mån föräldrarnas bemötande och delaktighet beskrivs och synliggörs. Vårt fokus var även på aktörernas bemötande gentemot föräldrarna i den skrivna texten.

Validitet och reliabilitet

Genom att vi använde oss av flera olika metoder för insamlande och analys stärker detta studiens giltighet och tillförlitlighet (Kullberg, 2004, Merriam, 1994). Tillförlitligheten i vår studie stärks av att vi är väl insatta i skolan som forskningsområde. Under arbetets gång har vi genom ett ständigt ifrågasättande, kontrollerande och tolkande utökat trovärdigheten.

Samtidigt känner vi att vår dubbla lojalitet kan ha påverkat informanterna genom att de blir mer försiktiga och reserverade i sina svar.

Verksamheten där studien genomfördes är också vår arbetsplats. Vi arbetar där som specialpedagoger sedan två år tillbaka. Det är inte någon nackdel, menar Kullberg (2004) att forskaren är förtrogen med forskningsfältet. Istället kan forskaren rikta mer uppmärksamhet på det som ska studeras. Däremot menar Kullberg vidare, att forskaren måste klargöra för sig själv hur och om det är möjligt att distansera sig och skapa nya vinklar på forskningsobjektet. Vi är medvetna om att vår förförståelse och vår delaktighet i arbetet med familjerna innebär en viss subjektivitet. Under studien har vi försökt distansera oss och försökt skapa ett utifrån perspektiv för att förståelsen inte ska bli ett hinder i det vi tolkar. Det finns risk att förblindas av vårt förgivettagna synsätt i vårt arbete i verksamheten. I analysarbetet var det därför ännu viktigare att komma utanför de egna ramarna och hela tiden referera till frågorna vad vi ser och vad vi tror att vi ser.

Generaliserbarhet

Eftersom vi i vår studie har valt att ha ett litet antal undersökningsspersoner känns antalet för litet för att dra generella slutsatser av resultatet. Bell (2000) menar att under ett begränsat projekt är det inte troligt att man kan skapa grund för generaliseringar men att det är möjligt att kunna relatera resultaten till en konkret verklighet. Basse (i Bell, 2000) föredrar att använda termen "relaterbarhet" istället för generaliserbarhet. Kullberg (2004) väljer att tala om giltighet som en generalisering eftersom man i etnografiska studier analyserar kontinuerligt under hela den kontextuella studien.

Etiska överväganden

I samband med förfrågan till föräldrarna om deltagande i studien informerade vi dem utifrån de forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet, 2002). Vi informerade om vårt syfte med våra olika datainsamlingsmetoder och fick då deras godkännande till att intervjuer och möten spelades in. Vi betonade att deras medverkan var frivillig. I god tid före varje möte som vi observerade informerades och tillfrågades mötesdeltagarna om vårt deltagande. Insamlad data behandlades konfidentiellt. Alla personer, skolor och kommunen där studien genomfördes har avidentifierats. Inspelningar och anteckningar kommer att förstöras efter arbetets slutförande. De personer som medverkade i studien får om de så önskar ta del av det färdiga resultatet.

Resultat och analys

Syftet med vår studie är att beskriva och belysa föräldrarnas upplevelse av bemötande och delaktighet från de aktörer som samverkar kring deras barns skolgång. Vi har valt att presentera resultatet genom att dela upp begreppen bemötande och delaktighet var för sig. Ibland går dessa begrepp in i vart annat och är svåra att särskilja. I dessa fall har vi oftast valt att belysa det under en av rubrikerna. Ibland har vi beskrivit samma händelse utifrån både bemötande och delaktighet.

Vi beskriver var och en av de tre eleverna som fall. Varje elev presenteras först med en bakgrundsbild av eleven, dess familj och skolan eleven tillhör. För att få en förståelse för vad föräldrarna ser som viktigt i begreppet bemötande och delaktighet beskriver vi det inledningsvis under respektive rubrik. Vi beskriver sedan föräldrarnas upplevelse av bemötande och delaktighet samt hur vi genom våra observationer och genom naturliga samtal upplevt bemötandet utifrån de olika aktörerna skola, socialtjänsten, BUP och Resursenheten. Hur delaktighet och bemötande synliggörs i den dokumentationen som vi fått tillgång till vävs in i övriga rubriker. Efter varje elev följer en sammanfattande analys.

Eleven Oskar

Granitskolan är en 4-9 skola belägen centralt i staden. Skolan har ca 500 elever. I år 7 tar skolan emot elever från ytterligare två F-6 skolor. År 7-9 är indelat i tre tvärbetslag med elever och pedagoger från alla tre åren. En specialpedagog finns för varje arbetslag. Kurator och skolpsykolog finns på skolan.

Oskar är 14 år och går i år 7 på Granitskolan. Oskar har haft en orolig skolgång med hög frånvaro sedan skolstarten i år 1. Familjen har under hans första skolår flyttat och han har bytt skola vid några tillfällen. I samband med att han var inskriven på dagvårdsverksamheten, s k BUP-skola, under ca ett läsår fick han ett extra skolår. Skolår 4-6 gick han på samma skola och när år 7 startade flyttade han över till Granitskolan. Frånvaron har under långa perioder varit total. Oskar har under år 7 fått hemundervisning tre tillfällen per vecka av en assistent som också funnits med som stöd vid de ca två tillfällen per vecka då Oskar haft lektioner i skolan.

Oskar bor i ett hyreshusområde tillsammans med sin mamma som har ensam vårdnad om sonen. Mamma är sedan flera år hemma p g a tidigare arbets- och olycksskador. Oskar har två äldre syskon som sedan några år flyttat hemifrån. Syskonen har under en del av sin skolgång gått på Granitskolan. Föräldrarna är sedan Oskar var liten skilda. Oskar träffar sin pappa varannan helg. Pappan bor ensam och arbetar heltid.

Mamma beskriver Oskar som en pojke som sedan han var liten varit mycket okoncentrerad och periodvis överaktiv. Han har vänt på dygnet och är oftast inomhus på sitt rum där han sitter vid datorn. Oskar är, upplever mamman, fenomenal på att laga och sätta ihop såväl datorer som cyklar. Oskars enda fritidsaktivitet är att han någon gång går ut och cyklar med några kompisar. Mamman har en oro kring sonen och funderar på om han har någon form av diagnos. Pappa beskriver sin son som väldigt teknisk och händig. En artig och trevlig kille som han aldrig behöver skämmas för.

Under Oskars uppväxt har socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri periodvis varit involverad. Insatser såsom hemterapeut och ungdomsterapeuter har genomförts. En mindre utredning från BUP ledde till att Oskar under ca ett läsår var inskriven inom

dagvårdsverksamheten, vilket innebar att han gick i skolan där tre dagar i veckan och i sin hemskola två dagar. När Oskar började år 6 ansökte rektor om stöd hos Resursenheten som sedan funnits med som en aktör under år 6 och 7. Under tiden för vår studie fanns BUP och Resursenheten med som olika aktörer vid sidan om skolans insatser. Socialtjänsten kopplades in p.g.a. en anmälan från skolan.

Bemötande

Föräldrarnas beskrivning av ordet bemötande

Vi frågade föräldrarna vad ordet bemötande betydde för dem. Ordet bemötande får Oskars mamma att tänka på att hon känner sig som ”bara en mamma fast lika mycket värd som de andra” när hon sitter på möten med olika professionella. Hon menar att hon med tre barn många gånger kanske har mer erfarenhet som förälder än flera av dem som medverkar på mötena. För Oskars pappa betyder ordet bemötande att han blir bemött på ett positivt sätt och blir lyssnad på. Han berättar även hur viktigt det är för honom att t ex i sitt arbete bemöta andra människor artigt.

För att skapa oss en bild av på vilket sätt föräldrarna blir bemötta när de i olika sammanhang möter de olika aktörerna har vi genom observationer följt föräldrarna i deras möten med skolan, Resursenheten, socialtjänsten och BUP. Vi har även deltagit i möten utan föräldrar med skolans EHT, skolpsykolog samt med socialtjänsten.

Föräldrarnas upplevelser av dåligt bemötande

Mamman beskriver sina erfarenheter om hur hon blivit bemött i olika situationer. Hon berättar att hon upplevt en känsla av motstånd från skolan. Att både Oskar, hans äldre syskon och hon själv emellanåt haft det jobbigt tror hon påverkar bemötandet. Hon upplever att skolan inte har någon helhetssyn och en mycket dålig förståelse för familjesituationen.

För att ge Oskar rätt hjälp så är det inte bara att fokusera på honom utan jag måste ta med en större bild. Det är mycket annat som påverkar honom.

I Oskars tidigare skola fick mamman höra att ”nu är det Oskar det handlar om” och läraren där ställde krav som hon kände att hon just då inte klarade av. Hon berättar om när Oskar gick i år fem och läraren ville att mamman skulle komma till skolan för att hämta läxor. Mamman förklarade för läraren att ett av Oskars äldre syskon var svårt sjuk och inlagd på sjukhus och att hon väntade telefonsamtal från läkaren. Trots detta, menar hon, blev läraren mycket arg för att hon inte prioriterade Oskar genom att hämta läxorna. Mamman kände att läraren inte hade förståelse för familjesituationen och att läraren inte riktigt trodde på henne.

Mammans fokus är på sitt svårt sjuka barn och hon väljer att inte hämta Oskars läxor. Trots mammans svåra situation visar läraren sig oförstående till familjesituationen och inser därmed inte att även Oskars syskon har behov av stöttning från sin mamma. Läraren ställer stora krav på mamman och när mamman inte följer dessa läggs som vi ser det problematiken över på mamman som blir den som brister i sin uppfostran och samverkan med skolan. Mamman känner sig kritiserad och det kan antas att hennes självkänsla minskar. Sett utifrån systemteorin måste skolan se eleven ur ett helhetsperspektiv och kan inte se barnet isolerat utanför ett socialt sammanhang (Andersson, 2004).

Mamma känner inte heller att assistenten som Oskar har stöd av har någon förståelse för henne och familjens bakgrund och situation.

Jag har känt flera gånger att hon inte förstår, att hon missuppfattar mig och nästan ibland blir lite arg på mig, att hon inte lyssnar utan avbryter mig.

Trots att mamman tycker att assistenten är viktig för Oskar och uttrycker att "hon har jättebra hand om Oskar" upplever hon däremot inte att hon själv blir positivt bemött av assistenten. Hon vet inte hur hon ska hantera det men tror att det är viktigt för det fortsatta samarbetet att lyfta problematiken. Utifrån den känslan har mamman en önskan om att med hjälp av resursenheten berätta för assistenten hur hon upplever bemötandet mot henne. Hon vill också att assistenten ska få en större förståelse för familjens situation och Oskars bakgrund och att assistenten inte ska prata med henne om vuxenfrågor när Oskar hör på. Dagen innan mötet ångrar sig emellertid mamman och menar att hon inte vill riskera att relationen mellan assistenten och Oskar försämras. Hon är också rädd för att assistenten ska ta det som personlig kritik. Istället blir fokus på mötet hur assistenten och mammans fortsatta samarbete och återkoppling kan se ut. Mamman är efter mötet nöjd och känner att mötet gav resultat även om hon valde att inte berätta mer om familjesituationen. Hon känner sig förstådd av assistenten.

Mamman har även dåliga erfarenheter från Oskars första skolår. Han ville inte gå till skolan och mamman berättar:

Då kom en lärare och en från socialen och bar ut Oskar ur huset, la in honom i en bil och körde honom till skolan. Nu känner jag att det var ett riktigt övergrepp.

För att locka Oskar till skolan bestämde rektorn vid ett annat tillfälle att mamman skulle försöka lura in Oskar i bilen genom att säga till honom att de skulle åka och handla. Mamman menar att detta har satt så djupa spår i Oskar att det fortfarande finns tillfällen då Oskar inte litar på henne.

Det var hemskt! Jag har tänkt på det många gånger att det är inte konstigt att Oskar inte vill gå till skolan.

Utifrån det mamman berättar finns det skäl att anta att hon känner skuld mot pojken för att hon lät sig övertalas att göra något som hon egentligen inte ville. Det har tagit tid för mamman att återskapa förtroendet för Oskar och än idag finns det tillfällen då Oskar ifrågasätter hennes trovärdighet. Skolan, menar vi, fråntar och övertar mammans roll som förälder. Att hämta ett barn med våld till skolan utan samverkan med föräldrarna måste ha upplevts kränkande mot både mamman och pojken. Genom sättet att agera kan detta betraktas som att de professionella på ett oetiskt sätt visat sin maktposition. Som professionell, i en ojämlig relation, ställs det krav att inte utnyttja övertaget på ett oetiskt sätt (Jenner, 2004).

Föräldrarna har upplevt att de har vågat öppna sig och berätta mycket för skolan men när skolan under vårterminen i år sju skickade en anmälan till socialtjänsten utan föräldrarnas vetskap kände de sig mycket besvikna på skolan. De upplevde sig kränkta och förstår inte hur skolan kunde göra så när flera insatser och åtgärder var på gång.

När någon behandlar mig orättvist och jag känner det så blir jag kanske avståndstagande vid nästa möte och inte längre pratar fritt. Jag vågar kanske inte säga saker som jag varit ärlig med innan. Det kanske används emot oss.

Mamman berättar att hon tyckt bra om rektorn tidigare men nu känner att hon är mer spänd när hon träffar honom. Hon menar att saker som hon känt oro för och öppet berättat för skolan om i anmälan använts mot henne. Hon har också en känsla av att assistenten varit med om att skriva anmälan. Både mamman och pappan är väldigt kritiska till innehållet i anmälan. I

anmälan står det skrivet att Oskar träffar sin pappa någorlunda regelbundet. Pappan tycker att skolan inte håller sig till sanningen eftersom Oskar är hos pappa varannan helg. Skolan tar även upp i anmälan mammans sätt att hantera samarbetet med skolan och skriver att mamman ”alltid har ursäkter till varför en uppgörelse inte fullföljs. Vi upplever det som om mamman inte vill att Oskar ska gå i skolan”. Mamman reagerar kraftfullt på detta och förklarar:

Och sen att de har skrivit att jag som mamma inte vill att han ska gå i skolan. Jag blev så förbannad när jag läste det. Så som jag har kämpat. Hade de varit hemma på morgonen så hade de fattat att jag inte alls vill att han ska vara hemma.

Skolans sätt att värdera och beskriva mamman i anmälan upplever föräldrarna som mycket kränkande. Mamman upplevde att skolan och hemmet hade ett gott samarbete och att de för tillfället provade olika strategier för att få pojken till skolan. Samtidigt som vi är medvetna om att skolan som myndighet har en anmälningsskyldighet när de befarar att ett barn far illa undrar vi om skolan hade kunnat hantera detta på ett bättre sätt. För att främja samarbetet med hemmet hade skolan kunnat, som vi ser det, i samverkan med mamman ansökt om stöd hos socialtjänsten.

Under ca ett års tid var Oskar inskriven på dagvårdsverksamheten, det som i dagligt tal och av våra föräldrar kallas BUP-skola. Den här tiden hade Oskar en högre närvaro och både mamma och pappa upplever att de blev mycket bra bemötta av personalen i BUP-skolan. Vid ett tillfälle upplever mamman däremot att hon blev illa bemött. Hon hade bestämt sig för att flytta och personalen hade sagt till henne att det nog skulle gå bra. Senare fick hon läsa ett utlåtande där personalen hade skrivit att mamman äventyrade Oskars välmående genom att flytta.

Jag kände mig väldigt, väldigt sviken. Jag tänkte att så öppna som vi var mot varandra. Vi kunde skoja med varandra. Kunde de inte sagt till mig rakt ut att vi vet inte om vi tycker att du ska flytta. Då kanske jag hade gjort på ett annorlunda vis. Jag hade kanske stannat kvar.

Mamman beskriver sin tidigare kontakt med BUP-mottagningen. Hon upplever att hon aldrig fick någon hjälp där med Oskar trots att hon var tydlig mot kuratorn och berättade om problemen med Oskar och att hon tyckte att han behövde någon att samtala med. Hon upplever att kuratorn ignorerat henne, aldrig förstått och tagit henne på allvar. Hon menar att det var först när hon fick stöd av Resursenheten att ta kontakt igen som BUP tagit henne på allvar.

Men det är ju en annan myndighet. Det är faktiskt så. Är det en myndighet så är det mer makt bakom. Men jag som mamma, liksom, jag är bara en person. Ibland får jag en känsla av att vissa tycker vilken dålig mamma jag har varit.

I de följande mötena där Resursenheten även deltog fick mamman åter igen möjlighet att berätta om sin oro kring Oskar. Efter en tid bestämdes att Oskar ska genomgå en barnpsykiatrisk utredning. I de möten vi observerat samt i spontana samtal med kuratorn tycks kuratorn vara tveksam till att utredningen leder fram till ett resultat. Man får en känsla av att BUP väljer att gå mammans önskan till mötes för att bevisa att problematiken inte ligger hos Oskar.

Positivt bemötande – föräldrarnas upplevelse och vår syn.

Både Oskars mamma och pappa upplever att de som helhet har blivit bra bemötta av skolans personal. Pappa beskriver rektorn som ”mjuk i tonen” och menar att man ofta kan se på en människa om de är snälla eller elaka. Samtalen med skolan har han upplevt som positiva. Han

tycker att Oskar har en bra assistent och berättar om den gången då hon ringde honom och berättade att det hade gått bra för Oskar i skolan:

Då mår man ju gott själv, då känns det gott här inne i hjärtat.

I ett möte träffar Resursenheten mamman och assistenten. Assistenten berömmar mamman för att båda föräldrarna pratar med Oskar och för att de har hittat gemensamma strategier

Det är jättebra att ni kommit så långt, tycker jag, att ni pratat om det och hittat en gemensam strategi. Bara det är fantastiskt med en X-man. Det är värt en stor eloge!

Assistenten är nöjd över att Oskar gjort framsteg i skolan och delar med sig till pappan som uppskattar bekräftelsen. Hon ger feedback till mamman genom att berömma henne för de strategier de kommit fram till. Bekräftelsen, upplever vi, betyder mycket för mamman. Hon växer i sin mammaroll vilket kan resultera i att hon vågar ta ytterligare steg mot att hitta lösningar som fungerar. Bekräftelsen ser vi i likhet med Andersson (1999) som ett personligt budskap där man delar med sig av sina egna reaktioner.

När vi inleder våra studier har ett team från Resursenheten, bestående av en specialpedagog och en socionom, arbetat med Oskar och hans föräldrar under ca ett och ett halvt år. Ansökan gjordes av skolan och teamet har funnits med som en resurs i uppdrag att stötta Oskar till en fungerande skolgång. Båda föräldrarna upplever att de blivit bra bemötta av resursenheten. Mamman uttrycker att

Med Resursenheten känns det att jag i princip kan säga vad som helst. Jag behöver inte känna mig dum vad jag än väljer att säga. De är de första människorna som har lyssnat ordentligt på mig.

När pappan beskriver personalen på Resursenheten menar han att

De bästa mötena har varit med N.N. och N.N. Det går ju att resonera med dem. De kör en mjukare linje..om man säger så, för Oskars bästa. Det har hänt lite mer med grabben sen de kom in i bilden. Vi har haft en kanonkontakt egentligen.

I våra observationer lägger vi märke till att personalen på resursenheten ofta bekräftar föräldrarna i det de gör genom att ge beröm på olika sätt. De säger bl a

Wow! Vad du stod på dig där!
Jag tänker att du var så tydlig där.
Det låter som en jättebra idé att ni berättar tillsammans.
Vad var det som gjorde att du kunde stå på dig?

Mamman känner att bekräftelsen från resursenheten betyder mycket för henne, att hon känner att hon är på rätt väg:

Det betyder jättemycket för det är aldrig någon som har gjort det innan. Man har berättat om sig själv, har berättat vad man tycker och tänker men personerna säger aldrig nåt. Man vill veta om man är på rätt väg eller inte.

Feedbacken från resursenheten spelar en viktig roll för mamman. Hon blir stärkt i det hon gör och känner att hon är på rätt väg.

Vid observationerna upplever vi att Resursenheten är ödmjuka i sitt sätt att uttrycka sig som t.ex. ”du får säga till mig om jag uppfattat dig rätt”. Vid möten på resursenheten bekräftar

personalen föräldrarna när de säger att föräldrarna är engagerade och jobbar för att samarbeta och säga samma saker inför sin son. Vid ett möte berättar mamman mycket om sin oro för att pojken kanske har en diagnos. Efter en stund avbröt en av personalen mamman och sa att de kunde fortsätta den diskussionen vid ett senare tillfälle. Vid nästa möte återkopplar och förklarar en av personalen varför han hade avbrutit mamman.

Först tänkte jag nämna några ord om förra mötet för det var några tillfällen som jag avbröt dig. Det känns viktigt att du inte tror att jag gjorde det för det du säger inte är viktigt. Det är viktiga och relevanta saker du tog upp men ibland behöver vi ta de frågorna vid annat sammanhang och vi återkommer till de frågorna.

Familjen har periodvis under tidigare år haft kontakt med socialtjänsten. Under tiden för vår studie kopplas socialtjänsten in aktivt efter anmälan från skolan. Mamman berättar att socialsekreteraren sagt till henne att hon alltid är välkommen att ringa och mamman har känt sig trygg i detta. Mamman menar att det handlar om hur man blir bemött från början och att personkemin stämmer.

De har inte hotat mig på något vis utan det har varit en bra kontakt från början. Om jag varit på socialen har jag känt mig avslappnad med dem. Så det handlar om vilken relation man har från början. Personkemin spelar roll.

Pappan upplever också ett bra bemötande från socialtjänsten men menar att kontakterna ändå inte gett några resultat. Båda tycker att socialsekreteraren lyssnar på dem men sedan framför sina egna åsikter vilket de ser som positivt.

Vi har observerat tre möten där socialtjänsten medverkat. I det första mötet träffar socialsekreteraren föräldrarna tillsammans med Resursenheten. Socialsekreteraren läser upp skolans anmälan för föräldrarna och bekräftar deras upprördhet över att de inte har fått ta del av anmälan tidigare. Hon erbjuder pappan att vara med i utredningen när det gäller genomgång av familjens behov trots att han inte har vårdnaden om Oskar. I slutet av samtalet framför socialsekreteraren att hon ser det som en fördel att påbörja en utredning och förklarar för mamman:

Då ser jag det som en fördel att göra en utredning för att lugna din oro i det också. Alltså finns det nånting eller har ni blivit så pass starka ändå? Bara att man behöver peka på den styrkan. Då blir det lite tydligare.

I nätverksmötet tillsammans med de övriga aktörerna observerar vi att socialsekreteraren visar ett gott bemötande mot mamman när hon tar upp diskussionen angående Oskars sömnrutm. Genom att vända sig till mamma och bekräfta till henne att mamma och hon talat om detta tidigare berättar hon sedan om sina funderingar för övriga deltagare. Hon fortsätter under mötet att ofta bekräfta och stötta mamman bl.a. genom att framföra mammans tankar och idéer som de båda tidigare resonerat om. Hon tvekar inte heller när mamma ber henne komma hem till familjen för att prata med Oskar om vikten att gå med till BUP.

I ett annat möte träffar socialsekreteraren de två personerna från Resursenheten. Samtalet utgår från att socialsekreteraren vill veta hur resursenheten ser på vad en eventuell insats skulle bestå av. Hela samtalet präglas av stor respekt för familjen och inga värderingar görs.

Den enda gången mamman upplever att hon blivit bra bemött från BUP är på nätverksmötet när kuratorn ber om ursäkt och erkänner att hon glömt bort vad hon lovat. När kuratorn berättar att Oskar fått en tid för utredning erinrar mamman kuratorn att de på ett möte sju

månader tidigare kommit överens om att BUP först skulle träffa mamman och pappan utan Oskar. Syftet med den träffen skulle vara att förbereda föräldrarna och informera dem om hur de skulle berätta för och förbereda Oskar inför utredningen. Kuratorn hade först inget minne av detta men när hon efter en stund läst i sina anteckningar upptäcker hon att mamman hade rätt.

Jag vill bara, N.N., be om ursäkt. Jag ser att jag har skrivit en anteckning här om att träffa dig och pappa. Du hade helt rätt i det. Har jag lovat så har jag.

I mötet med socialtjänsten och föräldrarna bekräftar Resursenheten föräldrarna flera gånger. De berättar att föräldrarna har gjort ett jättejobb och att Resursenheten har upplevt diskussionerna med föräldrarna som givande. De ger även positiv feedback till Oskars pappa som har hjälpt till att skjutsa Oskar i syfte att få honom till skolan. När Resursenheten träffar socialsekreteraren utan föräldrar framför de att både mamman och pappan jobbar utifrån sin förmåga med att få Oskar till skolan, att det går att resonera med föräldrarna och att det finns en vilja hos mamman att göra sitt bästa.

Och det kändes så gott att det finns en vilja, en stark vilja hos mamman att jobba för att kunna ta beslut och kunna stå emot.

I nätverksmöten där föräldrarna medverkar är ett gott bemötande gentemot dem en framgångsfaktor. Möten med professionella innebär att relationen inte är jämställd. I de möten vi observerat behåller socialsekreteraren sin professionalitet genom att vara saklig och icke-värderande. Hon visar föräldrarna stor respekt. Att bli bemött med respekt i ett läge där man som förälder känner sig utlämnad kan ge en upplevelse av ett gott möte (Jenner, 2004).

Skolans problembild

Vid ett elevhälsoteammöte på skolan där rektorer, skolsköterska, skolpsykolog, assistent och flera specialpedagoger medverkar har resursenheten bjudits in med syfte att diskutera hur skolan ska arbeta vidare när resursenheten avslutar sitt arbete med Oskar. Diskussionen handlar mycket om orsaken till att Oskar inte går till skolan och att Oskar snart ska påbörja en utredning på BUP. Det framkommer att många är tveksamma till om Oskar kommer att gå till BUP och assistenten säger:

Sen är vi eller i vart fall jag ytterst tveksam om de kan släpa honom dit.

De diskuterar att väntetiden till utredning har varit lång och specialpedagogen och assistenten fortsätter samtalet:

Spec.ped: och tydligen har ju inte mamman skyndat på sånt här heller

Ass: nej, hon har inte så bråttom med det.

Spec.ped: nä

Ass: nä!

Spec.ped: det är inget sånt prioritet nummer ett där heller.

Under mötet antyder flera av de medverkande att orsaker till att Oskar inte går i skolan är föräldrarnas brister och då främst mammans. Assistenten menar att ”det är något med morsan där”. Rektorn jämför med tidigare elever skolan haft och där de märkt att föräldrarna brister i sitt föräldraansvar när det gäller rutiner för läggdags, frukost mm.

Och oavsett Oskars egna problem som han har, psykologiska problem eller vad det nu är som gör att han är som han är, så är det ju ändå mamman här som brister i detta.

Även skolpsykologen som aldrig träffat Oskar och hans familj är klar över sin åsikt och menar att ”det finns något dysfunktionellt och felaktigt som tillåter Oskar att fortsätta som han gör”. Skolpsykologen förutsätter också vid flera tillfällen att det är föräldrarna som brister i sin föräldraroll när han säger:

Och om de brister, i det fallet verkar det vara så, att de har brustit, så har vi ett nytt möte.

I samband med att de diskuterar anmälan som skolan lämnat in till socialtjänsten säger en av specialpedagogerna:

Men det är ju det vi har känt när vi har haft mamman här också. Hon säger ju ja till allting och allt ska hon ställa upp på och ingenting blir det sen och det är ju det vi tog med i anmälan att mamman hittar alltid någon ursäkt till att inte fullfölja det som hon har lovat.

Hela mötet, upplever vi, präglas av att orsaken till Oskars problem handlar om mammans brister. De olika professionella i elevhälsoteamet förstärker och påverkar varandra. Sättet att resonera utgår från ett linjärt tänkande att det finns en orsak och en verkan (Andersson, 1999). Samtalet leder inte framåt förrän resursenheten försöker vidga perspektivet från ett linjärt synsätt till ett systemteoretiskt sätt att belysa problematiken.

Det är det cirkulära tänkandet man har inom systemteorin. Vi kan inte säga att därför är det så här och då blir det så här, orsak – verkan. Det beror på var vi tittar in någonstans. Allt hänger ihop.

En av specialpedagogerna håller då med och uttrycker att hon ser behovet och möjligheter i samverkan med andra aktörer när det gäller barn med skolvägransproblematik. Hon menar att skolan inte kan arbeta ensamma med eleven.

Det handlar om föräldrar, familj, relationer och allting. Man måste arbeta ihop för att det ska bli något.

Vi kunde vid mötet inte uppfatta att övriga deltagare tog till sig det detta. I stället avslutades diskussionen och alla började bläddra i sina kalendrar för att diskutera tider för nya möten. Vi upplever att fokus för mötet var långt ifrån det som var syftet, nämligen att diskutera hur elevhälsoteamet skulle kunna arbeta vidare med Oskar för att skapa en fungerande skolgång för honom.

Oskars assistent har under arbetets gång med Oskar varje vecka dokumenterat arbetet. Förutom löpande anteckningar har hon beskrivit sina reflektioner kring orsaker till Oskars beteende. Hon har också sökt i litteraturen för att få sina tankar bekräftade.

Assistenten skriver en vecka följande:

Mamman väcker pojken när jag ringer på dörren kl. 13. Mamman sa att hon hade glömt att väcka honom. Frågan väcktes hos mig hur man kan glömma att väcka sin son i tid till undervisningen.

Några veckor senare beskriver assistenten en situation där hon och Oskar kommit överens om att byta ut en hemlektion till en lektion i skolan. Assistenten uppmanar Oskar att berätta för sin mamma. När han gör det tolkar assistenten mammans reaktion och skriver:

Mamman reste sig upp ur soffan, tog schemat, såg skräckslagen ut och sa i samma tonläge som om pojken skulle amputera ett ben: Ojdå! Hur känns det?
I denna situation blev det mycket tydligt att problemet inte bara är pojkens utan även mammans. Misstanken finns att banden är väldigt starka mellan mor och son. Det kan vara så att mamman inte är känslomässigt stark nog att släppa iväg pojken.

Ytterligare några veckor senare öppnar inte Oskar dörren när assistent kommer för att hämta honom till skolan. Assistenten skriver:

Detta är hennes tredje barn och hon är proffs på att undvika skolan. Det är väldigt frustrerande att arbeta med Oskars inställning till skolan och veta att mamman kan förstöra vårt arbete på ett ögonblick. Jag tror att mamman inte vill att han ska gå.

I slutet av terminen beskriver assistenten veckans arbete:

En del har hänt och jag har lärt känna Oskar bättre. Nu tror jag inte att han har någon akut skolfobi. Problemet vilar, tror jag, istället hos mamman och hennes rädsla att förlora pojken. Jag kan se spelet mellan pojken och mamman. Det kan vara så att mamman är så manipulativ att han faktiskt gör precis som hon vill och på det sätt hon vill.

Vi tolkar det som att assistenten tydligt förlägger orsakerna till Oskars skolvägran på mammans bristande förmågor. Assistenten har svårt att möta mamman utifrån hennes livssituation. Hon har säkert från början haft en vilja till förståelse men har hamnat i ett orsakstänk som vi tror försvårar hennes mål med arbetet. Den skrivna dokumentationen har delats ut och lästs av den personal som ingår i EHT. På så sätt har assistentens skrivna ord och bedömningar fått stor genomslagskraft hos de olika professionerna i skolan. Asp-Onsjö (2006) menar att innehållet i texter vrids så att de motsvarar den aktuella tolkningen medan alternativa sätt att förstå händelser inte registreras. Händelser som stöder en viss tolkning får företräde och vem som definierar en elevs problem får då inflytande.

Bemötande – tolkningsföreträde eller symmetri i samtalen

I ett nätverksmöte har socialtjänsten kallat skolan, Resursenheten, BUP och föräldrar. Pappan var inte närvarande och hade meddelat att han tröttnat på alla möten. Mamman har placerat sig bredvid socialsekreteraren som är den som leder mötet. Snett mittemot mamman sitter assistenten. Under mötet meddelar BUP att Oskar nu har fått tider för att genomgå en utredning. Diskussionen handlar dels om hur Oskar ska kunna vända tillbaka sin dygnsrytm dels om oron för att Oskar ska vägra gå till BUP. Rektorn menar att mamman behöver stöd för att få med sig pojken. Han vänder sig till mamman och säger:

Jag är helt övertygad om att vi kan få honom att vända tillbaka så att han sover när man ska sova och är vaken när man ska vara vaken men vad vi måste göra är att stötta så att du orkar vara mamman och ta de hemska konflikter som blir när du ska vända tillbaka för det kommer det att bli.

Senare under mötet vänder sig assistenten vid två tillfällen från mamman mot övriga deltagare och säger:

Hur hjälper vi mamman? Det är den viktiga nöten att knäcka!

Familjen har tidigare haft kontakt med BUP och när vi genomför våra studier har de väntat i ca sju månader på en tid för utredning. På nätverksmötet träffar mamman åter kuratorn. Kuratorn berättar att Oskar nu fått en tid för utredning men uttalar samtidigt att det inte är säkert att de kommer fram till någon diagnos.

Vi ska inte tro att det bara är att sätta en diagnos.

Kuratorn menar också att problemen med Oskar inte är nya. När mamman försöker hävda att det trots allt fungerat ett tag på förra skolan upprepar kuratorn mammans ord och fortsätter:

Ett tag, och det är så det har varit, ett tag och det behövs hela tiden, behövs det den här uppbackningen, både att du får hjälp hemma och att Oskar får det här tydliga, direkta stödet men det håller inte i sig och där har vi misslyckats.

Kuratoren, som emellanåt är försjunken i sina anteckningar från tidigare möten, erinrar alla om att Oskar genomförde ett koncentrationstest förra året. Hon vänder sig sedan mot mamman och frågar:

Kommer du ihåg det? Det var ju ett tag sen nu, det var i höstas.

Några minuter senare när hon i sina anteckningar läser att hon bara träffat Oskar vid ett tillfälle frågar hon återigen mamman om hon ”kommer ihåg det”.

Genom att vända sig mot mamman och ge förslag på att stötta henne i arbetet med Oskar ger rektorn intrycket av en symmetrisk relation. Assistentens sätt att vända sig bort från mamman och fråga övriga deltagare kan ses som uttryck för en komplementär relation när hon på detta sätt objektifierar mamman (Lundsby m.fl., 2007). Vid observationen får vi en bild av att kuratorn inte är förberedd inför mötet utan bläddrar i sina papper för att minnas. Genom att hon betonar och upprepar det som mamman säger upplever vi det som hon nedvärderar mammans uttalande. Vi observerar även att kuratorn då och då tittar upp i taket. Denna icke-verbala kommunikation förstärker det nedvärderande i samspelet mellan kuratorn och mamman.

Vid ett annat möte upplever vi att liknande samtalsmönster utspelar sig. På mötet träffas mamma, assistenten och Resursenheten. Mamman blir bekräftad av Resursenheten för att pappan och hon bestämt ihop hur de ska dela på Oskars boende framöver. Hon får frågan hur de nu skulle kunna säga detta till Oskar på ett bra sätt. Innan mamman hinner svara kommer dock assistenten snabbt med ett förslag.

Assistenten: Ni skulle inte kunna göra det tillsammans? Det blir mindre tjatutrymme där.

Mamma: Mmm.

Assistenten: Förstår du vad jag menar?

Mamma: Mmm, jo.

Assistenten: Kan det vara en lösning?

Mamma: Det kan det väl vara. Det kan väl i för sig..

Assistenten: Då slipper du få hela skulden. Förstår du vad jag menar?

Mamma: Jo, han tycker det mesta är mitt fel.

Assistenten: Ja, men om ni är båda två så är det något ni har bestämt tillsammans. En enad front. Då är det bara att bita ihop!

När samtalet fortsätter tar mamman upp faktorer som hon anser försvårar den lösning som assistenten kommit med. Mamman ges inte chansen att själv fundera ut någon lösning på hur de ska framföra beslutet om var Oskar ska bo. Hon låter tveksam och vi upplever att hon skulle behöva mer till att fundera. Assistenten sitter inne med en lösning och har här tolkningsföreträde. Mötet blir ingen dialog utan det handlar mera om att påverka och övertala. Kommunikationsmönster ger ofta uttryck för makt och dominans. Payne (2002) förklarar hur olika mönster av språket används i kommunikationen i syfte att visa hur de utgör tecken på attityder och uttrycker makt i relationer och i sociala strukturer. Han menar att föräldrar ofta har med sig uppfattningen om att de är underlägsna när det gäller makten i relationen i mötet med olika aktörer.

Delaktighet

Delaktighet för mamman är ”när man får vara med och bestämma, i alla fall att vara med och prata om saker och ting”. Hon menar att man måste få ha en roll i det hela och att hennes roll är att vara mamma till Oskar, att det faktiskt är hon som har erfarenhet av Oskar och att det är betydelsefullt hur man blir behandlad. När pappan tänker på delaktighet går hans tankar till att han och mamman har samma åsikter om Oskar, att de båda är delaktiga i Oskars situation och kan prata med varandra om Oskar såsom i ett kompisförhållande.

När delaktighet saknas

Mamman menar att hon inte har känt att hon har fått vara med och bestämma det som gäller skolan. I en av Oskars tidigare skolor kände hon att skolan fattade många beslut som hon var tvungen att gå med på som den gången när en rektor bestämde att mamman skulle lura med Oskar till skolan genom att ljuga vart de skulle.

Det är ingen som har brytt sig om så mycket innan vad jag som mamma vill och tycker. Just skolan och myndigheter har pratat åt mig. Så här ska vi göra och så här gör vi. Jag har väl inte kommit med så mycket förslag egentligen till skolan för jag har hela tiden känt att det inte är välkommet.

När vi pratar med föräldrarna om den anmälan skolan gjort tycker mamman att skolan borde ha informerat dem innan anmälan gjordes och att de tillsammans kunde ha gått igenom innehållet i den. De tycker att skolan kunde tagit upp sin oro som de beskriver i anmälan på ett nätverksmöte istället för att skriva en anmälan.

Det hade varit perfekt om de hade tagit upp det vid ett sånt möte och sagt att nu känner vi stor oro, nu måste nånting hända. Sen hade vi just kommit igång med Oskar så att han hade kommit iväg till skolan själv. Han hade varit där två veckor i streck och så kommer anmälan.

När EHT och Resursenheten träffas berättar specialpedagogen att skolan har gjort en anmälan. En av personalen från resursenheten frågar då om skolan har informerat mamman om anmälan och får svaret att det har de inte gjort. Några dagar senare ringer rektor till mamman och berättar att skolan gjort en anmälan utifrån deras oro kring Oskars höga frånvaro. Vad som skrivits i anmälan får mamman inte veta.

I samband med att mamman beslutat sig för att familjen skulle flytta pratade hon med personalen på dagvårdsverksamheten om detta för att få deras synpunkter. De uttalade till mamman att det säkert skulle gå bra. När mamman efteråt fick veta att de skrivit ett utlåtande utan hennes vetskap och delaktighet, att hon genom flytten äventyrade Oskars välmående, kände hon sig mycken sviken.

Både när det gäller anmälan från skolan och utlåtandet från dagvårdsverksamheten har mamman först trott att hon har varit delaktig utifrån de signaler hon fått från de olika skolorna. När det sen visar sig att skolorna förbigått henne genom de skriftliga dokumenten känner hon stor besvikelse. En förutsättning för ett gott samarbete mellan hem och skola är delaktighet. Har skolan någon gång frågat mamman om förslag på lösningar? Mamman hade säkert om hon fått möjlighet kommit med förslag på förbättringar. I ett lösningsfokuserat arbetssätt skapas delaktighet genom att tro på och plocka fram personernas egna lösningar. När lösningar utgår från något man själv uttryckt leder dessa oftare till framgång än när någon annan talar om vad man ska göra (Berg & De Jong, 2007).

På ett annat elevhälsoteammöte föreslår skolpsykologen hur skolan skulle kunna arbeta vidare med Oskar.

Så kallar vi föräldrarna till möte så kan vi tala klarspråk med dem och säga att det är de sakerna vi vill ska bli förändring på i Oskars liv och sedan om det inte blir förändring, vi ger dem tid, vi samarbetar och ger råd. Vi kan ha samtal med föräldrarna tillsammans. Olika funktionärer kan sitta och tala med föräldrarna så att de förstår hur de ska hantera detta och om de brister, i det fall det verkar vara att de har brustit så har vi nytt möte och säger: ni har inte skött det här!

Han menar vidare att om föräldrarna efter dessa åtgärder inte klarar överenskommelserna så gör skolan en anmälan igen. Därefter framhåller han att om socialtjänsten får många och täta anmälningar från skolan kommer de till slut att inse digniteten i det och åtgärda med t ex omhändertagande. Skolpsykologen tycks ha en klar uppfattning om vilka åtgärder som bör sättas in för att få Oskar till en fungerande skolgång. Han har som vi bedömer det en förutfattad mening om att föräldrarna kommer att misslyckas med uppgiften. Samtidigt kan man ana att skolpsykologen har en önskan om att socialtjänsten ska ta över problematiken. I och med detta lägger skolan över ansvaret på andra aktörer och fråntar sig sitt eget ansvar. Som expertis ges han företräde i processen på bekostnad av skolans egen personal. Detta är vad Asp Onsjö (2006) kallar en diagnostisk diskurs. Hon menar att samtalen är relativt stängda och det ges inte utrymme för diskussioner om pedagogiska strategier och åtgärder.

Föräldrarna har sedan länge väntat på en utredning för Oskar. De bedömer att de har väntat mycket länge och har inte fått någon information om läget. De känner sig utanför och hade velat få information om när BUP tror att utredningen ska komma igång. Vid något tillfälle upplever föräldrarna att Resursenheten missat i informationen. Föräldrarna får under mötet med socialtjänsten och Resursenheten veta att Resursenheten ska avsluta sitt arbete med Oskar i samband med att han slutar år sju. Föräldrarna var inte beredda på detta och tycker att Resursenheten borde informerat dem om detta vid ett tidigare möte. I samarbetet med föräldrar anser vi att information och öppenhet en förutsättning för att skapa god samverkan. En öppenhet är för dessa föräldrar som flera gånger tidigare upplevt sig förbigångna och svikna extra viktigt. Skolverket (2008) betonar vikten av att föräldrarna även vid komplicerade fall av frånvaro görs delaktiga i beslut och åtgärder som rör barnet.

Delaktighet - föräldrarnas upplevelse och vår uppfattning

I kontakten med socialtjänsten upplever mamman att hon blivit lyssnad på och känt sig delaktig när hon har fått lämna synpunkter och förslag.

Med dem har man också känt att man fått vara delaktig speciellt med N.N. och N.N. även om de har varit bestämda och så att så här och så här måste det bli, så har man ändå fått vara med litegrann och lämna förslag.

I mötet där socialsekreteraren berättar om skolans anmälan delger hon föräldrarna anmälan genom att läsa upp vad skolan har skrivit. Socialsekreteraren gör pappan delaktig när hon frågar om han ska vara med och gå igenom frågeställningar som görs inom utredningen trots att han inte har delad vårdnad om Oskar. När socialsekreteraren möter Resursenheten berättar hon att hon diskuterat med föräldrarna hur de kan prova att Oskar kan bo hos pappan ett par veckor för att ta reda på om detta underlättar för Oskar att ta sig till skolan

Jag kan säga att vi bollade precis den idén, föräldrarna och jag, hur man ska göra. Det var en idé som jag slängde ur mig men de var positiva till det och har redan byggt upp en plan hur de ska lösa det med pappans jobb.

Vidare berättar socialsekreteraren att föräldrarna ska vara med när hon har bjudit in assistenten för att gå igenom ett frågeformulär som rör Oskars skolsituation. Hon vill att

föräldrarna ska kunna ställa direkta frågor. De ska även gå igenom den dokumentation som assistenten skrivit under tiden för arbetet med Oskar.

På nätverksmötet gör socialsekreteraren ännu en gång mamman delaktig när hon berättar för övriga deltagare om sina funderingar kring Oskars sömnsvårigheter. Hon tar med mamman i samtalet genom att vända sig mot henne och säga:

Mina tankar har ju varit, som jag pratat med dig om, N.N., hans sömnrutm.

En kurator och en psykolog från BUP deltar på nätverksmötet och delger där mamman tider som bestämts för träffar med Oskar och föräldrarna. Mamman är nöjd över att de äntligen fått tider för utredning. Kuratorn informerar om hur lång tid utredningen kommer att ta och varför de lagt tiderna för besöken på förmiddagarna. Hon ger även förslag på vad mamman kan säga till Oskar för att förklara vikten av att gå med till BUP. När skolans assistent frågar övriga professioner hur mamman ska stöttas vänder sig en av personalen från Resursenheten istället vid ett par tillfällen till mamman och frågar:

Vad säger du, N.N.? Vad känner du, N.N.? Att du behöver för stöd?

Vad säger du, N.N., är det till hjälp för dig om vi träffas innan och prata om det med dig och pappan samtidigt?

Socialsekreteraren gör på flera sätt föräldrarna delaktiga i processen. Hon har startat en utredning i syfte att utröna om och i så fall vilket stöd föräldrarna och Oskar är i behov av. Genom sin öppenhet ser vi tydligt hur hon får föräldrarna med sig och mamman uttrycker till oss att det trots allt är bra att utredningen görs och att den förhoppningsvis ska leda till något gott. Resursenheten är tydlig, upplever vi, med att göra mamman delaktighet när de frågar henne vilket stöd hon behöver. Delaktighet skapar positiva samspelesprocesser där samverkan kan leda till förbättringar för barnet (Andersson, 2004).

Mamman upplever att det är först när hon fick kontakt med resursenheten som hon kände att hon fick vara delaktig i det som bestämdes. Hon menar att de förstår att de är till för Oskars skull och att de låter det ta den tiden som behövs för att få Oskar till skolan.

Delaktighet? Det är väl först när resursenheten kom in som jag kände att jag verkligen var delaktig, att jag fick vara med och komma med förslag.

Just att de frågar vad jag tycker och att jag får vara med de egna åsikterna samtidigt som de också lägger fram förslag som man tycker att det låter ju ännu bättre eller inte, man kan diskutera fram och tillbaka.

Båda föräldrarna känner att de med hjälp av Resursenheten kunde påverka vilken personal som skulle delta på mötena. På ett möte deltog en fritidsledare. Efter mötet kände sig båda föräldrarna kränkta för att fritidsledaren hade uttalat saker och farhågor om Oskar som de upplevde inte stämde. De ville inte att fritidsledaren skulle medverka på fler möten och upplevde att resursenheten respekterade deras val.

För han fritidsledaren när han var med på några möten, men sen sa jag till resursenheten att jag vill inte ha honom med längre för han svartmålade Oskar, och han fick inte vara med mer där.

Ett sätt för resursenheten att göra föräldrarna delaktiga är att återkoppla till föräldrarna genom att fråga dem om det som sägs uppfattats korrekt.

Du får säga till om jag uppfattat det rätt?

De frågar också mamman vid flera tillfällen vilket stöd hon behöver för att jobba vidare med det förslag som framkommit.

Hur vill du gå tillväga för att sätta den här planen? Vilket stöd behöver du från oss?
Har du någon mer idé vad du skulle behöva för stöd?

Resursenhetens sätt att göra föräldrarna delaktiga tolkar vi som ett lösningsinriktat sätt att möta och arbeta med föräldrarna. Ett lösningsfokuserat arbetssätt är utgångspunkten för resursenhetens modell att utföra sitt arbete. Vi kan i våra observationer uppleva att detta sätt genomsyrar personalens förhållningssätt i samtalen med föräldrarna.

Sammanfattande analys

När föräldrarna först får frågan av oss hur de upplever att de blivit bemötta av skolan svarar de att de känner att de som helhet blivit lyssnade på. Senare i intervjun beskriver de flera exempel på hur de blivit illa bemötta och känt sig kränkta av skolans personal. Mest har det handlat om episoder i Oskars tidigare skolgång. Mammans berättelse om när Oskar blev tvingad in i en bil av rektor och personal från socialtjänsten har satt förtroendet mellan hem och skola på spel. Sättet som mamman blivit bemött kan ses som att skolan står för en tydlig maktposition som lett till ett oetiskt förhållningssätt. Jenner (2004) menar att människovärdet alltid måste stå i fokus. En granskning av vad den professionella rollen utifrån det sociala system man tillhör behöver funderas på. Ska ett nyttotänkande eller ett etiskt värnande om människovärdet vara i förgrunden?

Mamman efterfrågar en helhetssyn från skolan för att få en bättre förståelse varför Oskars skolgång inte fungerar. Resursenheten har i sitt uppdrag målsättningen att skapa en helhetssyn kring eleven. De stöttar mamman i hennes önskan att för assistenten beskriva familjesituationen. Föräldrarna upplever fullt förtroende och delaktighet med Resursenheten. De upplever att de blir lyssnade på och bekräftade. Vi ser i våra observationer hur Resursenheten på många olika sätt bekräftar och gör föräldrarna delaktiga. Kommunikationen präglas av en öppenhet och en relation som bygger på symmetri. Vi ser det som att en positiv spiral uppstår. Föräldrarna ges möjlighet att finna egna lösningar och prova dem vilket resulterar i ökad självkänsla och att åter våga prova nya strategier.

Utifrån den anmälan som skolan gjorde till socialtjänsten känner sig föräldrarna svikna. De upplevde att många åtgärder var på gång och framsteg gjordes. Skolan informerade inte dem att anmälan hade gjorts. Föräldrarna känner sig förbigångna och hade önskat vara delaktiga i processen. Skolverket (2008) kom i sin utvärdering av långvarig frånvaro fram till att ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmet är en förutsättning för att få framgång i arbetet med elever med skolvägransproblematik. Detta ser också vi som en förutsättning för framgång med dessa elever.

Skolan har, upplever vi, en tydlig orsaksförklaring till Oskars svårigheter. De ser mammans bristande förmåga till fostran och omsorg som orsak. Synsättet framkommer i de elevhälsomöten som vi observerat. Indirekt försöker skolan även framföra detta till mamman. Genom socialtjänsten får mamman reda på skolans syn på henne i samband med att anmälan läses upp. I nätverksmötet uttalar skolan tydligt att mamman behöver stöd utan att fråga henne vilket stödbehov hon anser sig behöva. Skolans syn utgår från ett linjärt tänkande där mamman blir syndabocken som ska åtgärdas. Mamman uttrycker i intervjun att hon ibland får en känsla av att vissa tycker att hon har varit en dålig mamma. Vid något tillfälle har hon

uttryckt till assistenten att ingen på skolan tycker om henne. Dessa uttalanden kan förstås som att mamman känner att det från skolan finns ett motstånd och en dold kritik mot henne. I likhet med Andersson (1999) hävdar vi att det är genom skolans bemötande som myndighet skuldkänslorna hos föräldrar framträder. En enkel förklaring till barnens problem hittar många lärare i de psykodynamiska teorierna om den tidiga relationens betydelse för barns utveckling. En sådan förklaring innebär, menar Andersson (2004) att de själva och skolan blir skuldfria och utan ansvar för barnens beteende.

Dokumentation är ett bra sätt för skolor att påvisa vilka insatser som genomförts. Dokumentationen som Oskars assistent skrivit med syfte att föra minnesanteckningar har delats ut och lästs av elevhälsoteamets representanter. Socialsekreteraren och Resursenheten har också delgivit dokumentationen. I sin iver att få Oskar till skolan har assistenten sökt svar på frågan varför Oskar skolvägrar. Hon har hittat orsaksförklaringar utifrån mammans sätt att förhålla sig till sin son. Förklaringarna har, tror vi, blivit ett hinder i hennes arbete med Oskar. Hon tolkar in allt som händer i arbetet med Oskar så att det passar till den förklaring som hon har hittat som sin sanning. I arbetet som professionell ser vi det som viktigt att hela tiden sträva efter att ompröva och ifrågasätta sina egna teorier och inte se dem som sanningar utan som en del av ett komplext orsaksmönster. Samtidigt har vi en förståelse för att assistenten som är mitt i processen har ett behov av att förlägga sin frustration och sina känslor genom att skriva av sig. Olyckligtvis sker det på fel ställe. Assistenten har vid en av våra observationer efterfrågat handledning av skolpsykologen. Skulle detta ha varit ett bra sätt att bearbeta de tankar som kommer fram frågar vi oss?

Föräldrarna upplever att ett gott bemötande alltid genomsyrat de kontakter de har haft med socialtjänsten. Socialsekreteraren gör dem delaktiga och lyssnar in deras förslag samtidigt som hon upplevs som rak och uppriktig. Vår uppfattning är att socialsekreteraren utgår från ett professionellt och etiskt förhållningssätt som Jenner (2004) menar bygger på kunskap, självkänedom och empati.

Eleven Elin

Skifferskolan är en friskola med ca 250 elever belägen i centralorten. Skolan har elever från år 6 till år 9. Skolans idé bygger på att eleverna ges möjlighet till en personlig utformad utbildning. Varje elev följer en utarbetad arbetsgång med uppgifter och mål för respektive ämne. Arbetsgången är uppbyggd genom skolans webportal vilket innebär att varje elev arbetar utifrån sitt personliga schema som görs i samverkan med läraren. Detta skapar, menar skolan, förutsättningar för varje elev att utgå från sina förutsättningar, mål och behov. På skolan arbetar en kurator och en skolsköterska på vardera 50 %. En av pedagogerna har specialpedagogik i sin lärarutbildning och i en del av hennes tjänst ingår specialpedagogiska uppgifter.

Elin är 15 år och går i år 8 i Skifferskolan. I år 6 då Elin gick på en skola på landsbygden ökade hennes frånvaro betydligt. Ett par veckor efter skolstarten i år 7 slutade Elin helt att gå till skolan. Hon hade upplevt skolstarten som ostrukturerad och jobbig. Ju längre tid Elin stannade hemma desto sämre mårde hon. Under den här tiden fick Elin stöd av skolans skolpsykolog. Föräldrarna har under hela den här tiden regelbundet fått stöd av BUP. Däremot har Elin inte velat ha den kontakten. I slutet av höstterminen år 7 påbörjades hemundervisning för Elin ett par timmar per vecka. Hemundervisningen var ett bra sätt för Elin att följa skolans undervisning. Inför vårterminen ansökte skolan om stöd från resursenheten som en bit in på vårterminen påbörjade sitt arbete för att stötta Elin till en fungerande skolgång. Tillsammans

med Elin och hennes föräldrar kom man fram till att Elin skulle må bra av ett skolbyte. Skifferskolan blev då aktuell utifrån att familjen trodde att deras arbetssätt skulle gagna Elin. En inskolning i Skifferskolan påbörjades när Elin började år 8. Under tiden för vår studie var Elin tillbaka i skolan på nästan heltid och trivdes bra i Skifferskolan.

Elin bor med sin mamma och pappa och sina två yngre syskon på landsbygden utanför centralorten. Båda föräldrarna arbetar heltid och har sina arbetsplatser förlagda i centralorten. Föräldrarna berättar att Elin är en hästintresserad tjej som ägnar en stor del av sin fritid på hästryggen. Hon läser mycket, tittar på film men är också intresserad av pyssel av olika slag. Föräldrarna beskriver Elin som en ensamvarg som inte har varit så intresserad av kompisar. De upplever henne som mycket ambitiös när det gäller skolarbetet. Hon är i behov av struktur och förutsägbarhet och föräldrarna upplever henne som ganska envis, bestämd och målinriktad.

Bemötande

Föräldrarna beskriver ordet bemötande

Bemötande för föräldrarna innebär hur man bemöter folk och hur man tas emot av andra.

Ett kanonbra bemötande

Båda föräldrarna upplever att de blivit mycket positivt bemötta från de skolor som Elin gått på. De menar att skolorna har visat ett stort engagemang. Mamman beskriver att

Det har varit positivt över lag. Vi har inte behövt kämpa med näbbar och klor för att de ska hjälpa Elin utan det har bara löst sig på något sätt.

Föräldrarna berättar att det var skolpsykologen på den förra skolan som hjälpte dem att få kontakt med både BUP och Resursenheten. Mamman menar att de annars kanske inte hade orkat och säger:

Annars vet jag inte om man hade orkat. Det är ju det när man är mitt uppe i det så är det ju jobbigt. Man vet inte hur man ska göra.

Mamman känner att skolan har haft en stor förståelse för Elins problematik och lyssnat på hur Elin velat ha det. Hon tycker att Skifferskolan som Elin började på har ställt upp mycket bra från början och engagerat sig i Elin. Pappan menar att skolan har varit förstående och tillmötesgående och att allt fungerat bra där.

Lärarna på Skifferskolan har varit jätteförstående och tillmötesgående och skolan har ställt upp från början. Det har funkade kanonbra!

Föräldrarna upplever också att Elins förra skola där hon började år 7 var förstående och gjorde så gott de kunde för att stötta Elin. Föräldrarna förklarar att skolan var under ombyggnad och dessutom hade problem med elever som slogs och förstörde för andra vilket de tror påverkat att det tog tid innan Elin fick hemundervisning. Hemundervisningen kom igång i slutet av höstterminen.

Skolan var förstående. Det är ju möjligt i efterhand att man skulle velat att skolan där agerade snabbare med hemundervisningen. Det är det man skulle kunnat ha som önskemål.

Elins klassföreståndare som var den som höll i hemundervisningen insåg snabbt att Elin var en tjej om hade vilja och förmåga till mer undervisning. Efter förslag från honom utökades

tiden under vårterminen. Eftersom den läraren som skulle fortsätta hemundervisningen inte hade körkort kom Elin själv med förslaget att den undervisningen kunde förläggas i hennes tidigare låg- och mellanstadieskola, en skola som Elin var bekant med och som stod för trygghet för henne. En förmiddag i veckan reste således Elin med skolbussen för att få sin undervisning där. Detta blev, tror vi, ett naturligt sätt för Elin att komma hemifrån och ett första steg att närma sig skolan igen. Genom att förslaget kom från henne själv hade hon kontroll över situationen och lyckades med detta.

Det framkommer i våra samtal och observationer att såväl den tidigare skolan som den nuvarande har visat ett mycket gott bemötande. Den förra skolan var öppen för att utöka Elins hemundervisning och var snabba med att få fram resurser till detta. Skolans syn från början präglas av att Elin är en flicka med förmåga och vilja att lära sig och ta egna initiativ. Genom detta har fokus riktats mot Elin och inte på föräldrarollen. Detta tror vi kan ha lett till att skolan inte förlägger någon skuld på hemmet. Istället resulterar synsättet i ett samarbete där kreativa och framtidsytande tankar lyfts fram. I likhet med Klefbeck och Ogden (2003) menar vi att det ömsesidiga förhållandet mellan hem och skola främjar utvecklingen och i detta främjat Elin till en fungerade skolgång.

När vi frågar pappan hur han tror att skolan tänker om hemmet och familjesituationen när de möter elever med skolvägranproblematik funderar han och svarar:

Man skulle kunna tänka sig att de förutsätter att det är lite trasslig familjesituation till att börja med och det är därför det strular. Kanske är det en naturlig tanke man har. Det är ingen, aldrig någon som har bemött oss på det viset.

Föräldrarna har periodvis haft en känsla av uppgivenhet. De har känt sig otillräckliga och hjälplösa. En oro att det ska bli ett bakslag så att Elin åter stannar hemma finns hela tiden i bakhuvudet på dem. De har dock aldrig upplevt att någon lagt skulden på dem. Detta styrks av de samtal och möten vi medverkat i och observerat. Samtalen präglas av en öppenhet, en vuxen till vuxen kontakt som skapar en symmetrisk relation.

Skifferskolan har ända från när de fick besked att Elin skulle börja år 8 där tagit sig tid att lyssna på och möta föräldrarna för att tillsammans komma fram till hur Elins skolgång ska se ut. Skolstarten förbereddes noggrant med extra möten med föräldrarna och studiebesök för Elin för att lära känna lokalerna. Eftersom Elin mår bra av förutsägbarhet och struktur gick skolans mentor noga igenom planeringen för de första veckorna.

I samband med ett möte på skolan under vårterminen år 8 ihop med föräldrar och Resursenheten diskuteras hur skolan kan ta över och skapa ett bärande nätverk för Elin när Resursenheten avslutar sitt arbete. En strategi som nämns är att kuratorn ska arbeta för att skapa en relation till Elin. Detta för att kunna få kontakt med Elin om hon framöver skulle hamna i en svacka och få svårt för att ta sig till skolan. Pappan tycker att det är bra om skolan har möjlighet att backa upp och han jämför det med en airbag.

Det ska fungera som en airbag i en bil. Den måste vara installerad och klar och om det händer något så utlöser den. Man kan inte koppla in airbagen efter det att det smällt.

En livlina och ett räddningsplank

Föräldrarna har under en tid haft kontakt med BUP för att få stöd i hur de ska bemöta och stötta Elin. Elin har inte velat delta i dessa möten. Ett försök att få med Elin till BUP gjordes genom att kuratorn kom på hembesök till familjen men Elin vägrade att träffa henne. Föräldrarna upplever att kontakten med BUP fungerar jättebra och att det är skönt att ha den.

Däremot anser de att BUP är lite mer analyserande och arbetar utifrån sina speciella utgångspunkter jämfört t ex Resursenheten.

Kontakten är lite av en säkerhetsventil. Kuratorn har sagt till oss att det är bara att ringa när vi vill.

Under tiden för vår studie har föräldrarna vid ett tillfälle mött kuratorn från BUP ihop med Resursenheten. Syftet med mötet var att kuratorn skulle få information om hur Resursenheten arbetar med Elin. På detta möte deltog en av oss men inte i form av observatör. Mötet präglades av en god stämning och av öppenhet.

Föräldrarna upplever att bemötandet från Resursenheten varit förstående och mycket bra. Pappan uttrycker det som att Resursenheten har varit en otrolig stöttning och kommit in som ett ”räddningsplank”. När föräldrarna har varit tvungna att åka till jobbet och varit oroliga för vad Elin har gjort hemma har Resursenheten kunnat ta kontakt och träffa Elin vilket pappan upplever som skönt. Pappan menar också att samarbetet med Resursenheten har präglats av öppenhet. När föräldrarna har känt sig otillräckliga hemma har de kunnat ringa personalen och få stöd.

Resursenheten har ju varit en räddningsplank, det känns så i alla fall för vår del och även för Elins. En livlina, det har känts så faktiskt!

Föräldrarna lyfter fram Resursenhetens sätt att arbeta med Elin såsom att vara med på möten i skolan, stötta henne i skolarbetet och göra aktiviteter tillsammans med henne. Att göra aktiviteter och våga ”gå lite utanför ramarna” har skapat en god relation mellan Resursenheten och Elin vilket har, menar de, bidragit till att Elin idag mår bättre.

Den relationen som de har skapat ihop har varit framgången tror jag. Skulle det varit ett mer stelbent sätt att se det på från klockan åtta till fyra, framför allt i början så hade de aldrig fått den där relationen och det där förtroendet. Jag är övertygad att det är det som gjort att det lyckats!

Vi har funnits med som observatörer på två möten i skolan där även Resursenheten medverkat och vid ett tillfälle där föräldrarna mött Resursenheten i deras lokaler. Vår upplevelse är att personalen är lyssnande och bekräftar föräldrarna. När pappan berättar på vilket sätt han lockat Elin att gå till skolan efter ett par dagar hemma bekräftar personalen:

Där hittade ni ett sätt att peppa henne!

Delaktighet

Föräldrarna beskriver ordet delaktighet

Mamman beskriver delaktighet som att när man får vara med och säga vad man tycker, att dela med sig och att kunna delta. För pappan är delaktighet när man har möjlighet att själv vara med och påverka i olika frågor. Han jämför med att Elin fått vara med och påverka och menar att det är delaktighet att kunna vara med i processen.

Hela familjen görs delaktig

Båda föräldrarna upplever stor delaktighet i skolarbetet kring Elin. De tycker att samtalsklimatet har varit öppet och att de har haft en öppen dialog och tillsammans kommit fram till idéer och lösningar. De ger exempel på när de framfört till lärarna på Skifferskolan att Elin inte vill medverka på idrottslektionerna.

Det har varit att hon absolut inte vill gå på gymnastiken i skolan då har vi sagt att vi nog inte ska tvinga henne och skolan har sagt att det inte är några problem, det löser vi.

Båda föräldrarna talar ofta om vikten av Elins delaktighet och lyfter fram detta som något som har präglat synen från skolan. Elin har i dialog med sin mentor själv fått avgöra hur långa skoldagar hon orkat med och i hennes takt har skoldagarna successivt utökats. Elin har även varit delaktig i diskussionen om vilka ämnen hon ska läsa. Efterhand har antal ämnen utökats även det utifrån Elins synpunkter.

Och att Elin har fått vara med och påverka framförallt så att det inte är bara nån som talar om att hon ska göra si eller så eller gå dit eller. När hon har fått vara med har det oftast funkat bäst i den frågan.

Det har varit för Elins bästa hela tiden och inte så att nu måste hon gå i skolan nu måste vi lösa det så att hon får bra betyg utan vi tar det i hennes takt.

Skolans sätt att arbeta med eget ansvar och egen planering har gett Elin möjlighet att lägga upp och planera sitt skolarbete utifrån sin egen kapacitet och ork. Detta har, tror vi, bidragit till Elins nu så fungerande skolgång. Det har getts utrymme och tid för hennes behov av kontroll, struktur och förutsägbarhet.

Mötena med föräldrarna på skolan präglas av en god stämning där föräldrarna får mycket tid och utrymme för att berätta om Elin och hur de upplever nuläget. De görs också delaktiga i processen på vilket sätt skolans kurator kan lära känna Elin lite bättre. Föräldrarna tycker att kuratorn skulle kunna ha ett liknande förhållningssätt till Elin som personalen på Resursenheten haft. Förslagen lyssnas in och kuratorn berättar att hon kan tänka sig att åka hem till Elin eller göra andra aktiviteter för att skapa en relation i förebyggande syfte.

Jag jobbar inte som många andra kuratorer. Jag kan gärna gå ut och fika med eleverna eller åka hem till dem. Vad skojs att Elin är intresserad av hästar! Då har vi ett samtalsämne eftersom jag har också haft hästar.

Vid våra observationer i mötet på skolan inleder en av personalen från Resursenheten med att berätta att syftet med mötet är att tillsammans med föräldrarna fortsätta diskutera och fundera kring vad familjen behöver för stöd när Resursenheten avslutar sitt arbete. Efter en stund stannar personalen upp och frågar föräldrarna:

Jag tänker att innan vi fortsätter att prata mer om det är det nånting som ni har funderat på och vill ta upp, ju N.N. och N.N. Om det är något ni har funderat på?

Föräldrarna upplever stor delaktighet i Resursenhetens arbete kring Elin. De känner sig även delaktiga i den dokumentation i form av en handlingsplan som upprättats i samarbete med resursenheten. Pappan förklarar att målen på handlingsplanen diskuterats vid mötena, ”vad som ska skrivas och vad de ska komma fram till”. Pappan menar att samtalsklimatet varit öppet och mamman tycker att Resursenheten hela tiden haft Elins bästa i tankarna.

Det är ingen som har satt sig på tvären utan folk har sagt: Då provar vi det eller det låter som en idé som kan funka. Så det har varit en öppen dialog.

Här händer det ju liksom bara nåt och man är med på allting. Det är för Elins bästa hela tiden.

När föräldrarna har träffat Resursenheten har mötena ägt rum i ett samtalsrum i Resursenhetens lokaler. I det mötet vi observerar kan vi se på föräldrarna att de känner sig trygga med personalen och med lokalerna genom att de utan tvekan går ut i köket för att lämna kaffekoppen efter mötet. Mötet handlar mycket om hur Elins skolgång och fritid ser ut i nuläget. Föräldrarna berättar om flera positiva händelser kring Elin där hon utvecklats både

kunskapsmässigt och i sina sociala relationer med jämnåriga. Under mötet berättar personalen att de ska träffa skolans kurator och frågar föräldrarna om vad de önskar att Resursenheten tar upp.

Är det nånting som ni vill att vi ska prata med henne om?

Skulle det vara till hjälp för er att ha en kontakt med kuratorn om det blir en dip?

När vi efter mötet frågar föräldrarna om de känt delaktighet vid detta möte vänder de sig mot varandra, ler och säger att frågan känns onödig. Vi tolkar detta som att Resursenheten låtit föräldrarna vara delaktiga i processen och arbetet kring Elin. Pappan uttrycker att det varit en öppen dialog i samtalen med Resursenheten. En öppen dialog bygger på en kommunikation där båda parter kommer till tals och där relationen ses som symmetrisk. I jämförelse med Asp Onsjös (2006) diskurser skulle samtalen kunna beskrivas som en dialogisk diskurs där olika röster vävs samman och tillsammans utformar hur arbetet ska fortsätta.

Sammanfattande analys

Elinns föräldrar upplever att de har blivit positivt bemötta av alla som de mött i samband med Elinns skolgång. Skolorna har varit förstående för Elinns problematik och visat ett stort engagemang. När Elin slutade gå i skolan i år 7 ordnade skolan efter ett par månader hemundervisning för henne. Det var heller inga problem för skolan att utöka hemundervisningen när Elin önskade det. Skifferskolan där Elin började år 8 tog sig tid för familjen för att tillsammans strukturera upp en bra skolstart för Elin. Skolan visar genom sitt sätt att bemöta familjen och Elinns problematik att de står för ett systemteoretiskt perspektiv. De utgår från ett helhetsperspektiv där skolans del innebär att utgå och anpassa den pedagogiska miljön så att undervisning och arbetssätt utgår från elevens behov (Evenshaug & Hallen, 2001, Andersson, 1999). Skolan har även gjort Elin delaktig i processen vilket föräldrarna ofta nämner som framgångsrikt. Skifferskolans arbetssätt som bygger på elevernas delaktighet har som vi ser det gynnat Elin och underlättat för skolan att möta henne utifrån hennes behov och förutsättningar. Skolans bemötande vittnar också om att de hela tiden sett föräldrarna som en resurs där de mött dem som jämlika partners i en jämlik relation. I likhet med Anderssons (2004) studie är det så föräldrar önskar bli bemötta.

Föräldrarna har före och under studiens gång haft regelbunden kontakt med BUP. Kontakten har byggts på samtalsstöd för föräldrarna. Samtalen upplever de som en ”säkerhetsventil”. När de har haft behov av stöttning i olika frågor kring Elin har de kunnat ventileras där.

Resursenhetens arbete med Elin och den stöttning som föräldrarna fått genom dem har skapat en trygghet för föräldrarna. De har sett Resursenheten som en livlina som kom in i rätt tid. De upplever att det arbete som Resursenheten lagt ner på Elin har varit den avgörande framgångsfaktorn för hennes återkomst i skolan.

Eleven Marcus

Sandstensskolan som har ca 500 elever i skolår 7-9 är lokaliserad på en mindre ort ett par mil utanför centralorten. Eleverna kommer dels från orten dels från mindre orter runt omkring. Skolan är organiserad i fem arbetslag som består av 8-10 lärare som ansvarar för 5-6 klasser. Klasserna ligger på ca 20 elever per grupp. Med små undervisningsgrupper vill skolan skapa en bättre undervisningsmiljö och ha bättre möjligheter att hjälpa alla elever.

Det finns två rektorer på skolan varav den ena även har ansvar för skolans resursteam som består av fem lärare och en fritidsledare. Resursteamet arbetar med elever som på ett eller annat sätt behöver stöd individuellt eller i mindre grupper. Det finns en kurator som arbetar 80 procent fördelat på tre skolor och en nyanställd psykolog på halvtid för ortens alla skolor.

Marcus är 16 år och går i år 9 på Sandstensskolan. Marcus har haft stor frånvaro sedan år 4 som accelererat sedan han gick i år 6. Efter jullovet i år 6 fick klassen en ny lärare och situationen förvärrades för Marcus. Han stannade hemma resten av vårterminen. Marcus var dock i skolan ett fåtal dagar i början av höstterminen i år 7 men vägrade sedan att gå tillbaka. Skolan har försökt att bygga en relation till Marcus med hjälp av en resursperson utan resultat. Skolstarten i år 8 började bra men Marcus kom inte till skolan efter första skoldagen trots att han erbjudits plats i en liten undervisningsgrupp, Oasen.

När studien inleddes bodde Marcus tillsammans med sin mamma och storasyster. Vid årsskiftet flyttade mammas sambo in i familjen. Marcus föräldrar är skilda sedan 10 år tillbaka. Pappan bor i centralorten med Marcus storebror och Marcus har haft regelbunden kontakt med dem. Sedan några månader tillbaka bor Marcus permanent hos sin pappa och storebror. I och med flytten till pappan har hans skolgång kommit i gång igen efter att ha varit sporadisk under en längre period. Han har anpassad studiegång på Sandstensskolan och får undervisning individuellt eller i en liten grupp i basämnenä svenska, engelska och matematik.

Marcus är, enligt skolan, en mycket trevlig och omtyckt kille bland lärarna och kamraterna. Han är idrottsintresserad och spelar basket på fritiden. Föräldrarna beskriver Marcus utveckling som basketspelare som enorm. Enligt föräldrarna har Marcus ett mycket dåligt självförtroende och hans självkänsla är mycket låg. Mamman känner sig uppgiven eftersom hon inte fått iväg sonen till skolan. Hon menar att Marcus inte har någon respekt för henne. Enligt pappa är situationen annorlunda hemma hos honom. Där respekterar Marcus hans regler.

Skolan har gjort flera anmälningar till socialtjänsten om Marcus stora frånvaro i skolan. De har haft upprepade möten tillsammans med föräldrarna och socialtjänsten. Familjen har beviljats insatser i form av en hemterapeut under en period och ungdomsterapeuter under en annan period. Båda föräldrarna har varit positiva till det stöd de har fått även om det endast varit inriktat mot dem. Marcus själv har valt att hålla sig utanför och föräldrarna har inte förmått att göra honom delaktig. Tidigare har familjen även varit aktuell på BUP genom den äldre brodern. BUP har arbetat med hela familjen genom familjesamtal. Föräldrarna har blivit dömda av nämnden till vite för försummelse av skolplikt. De överklagade beslutet och skolan erbjöd Marcus plats i Oasen. Marcus stannade dock kvar hemma och skolan ansökte om stöd av Resursenheten när han gick i år 8. Syftet har varit att få en fungerande skolgång för Marcus. Resursenheten har funnits med som aktör sedan dess. Socialtjänsten har kopplats in på grund av en anmälan från Resursenheten. Det inleddes dock inte någon utredning i ärendet. BUP har varit med som en aktör på nätverksmöten efter att föräldrarna åter kontaktade dem på grund av deras oro för Marcus skolgång och psykiska hälsa.

Bemötande

Bemötande för Marcus mamma betyder att hon kan vara öppen och prata om allt. Marcus pappa tycker att lyhördheten också är ett sätt att bli bemött. Han beskriver hur bemötande kan ha olika aspekter. Han tar ett exempel på en person som inte för tillfället är anträffbar men ringer tillbaka när han har tid. Ett bra bemötande är också att man håller tider till mötena och

hör av sig om man inte kan komma. Marcus pappa menar att bemötandet är en ömsesidig sak som måste fungera.

Det påverkar hela familjen

Föräldrarna talar om en tydlig skillnad i bemötande med den nuvarande skolledningen jämfört med den gamla. Pappa berättar om tiden i år 6 då Marcus klass fick en vikarie. Efter en vecka hade rektorn ringt och sagt att de skulle stänga av Marcus. I socialtjänstens dokumentation kan man läsa att Marcus klass hade stora problem på den tiden och även andra elever utöver honom var mycket stökiga. Han hade blivit ett problembarn som inte gick att ha i skolan. Pappan menar att dåvarande rektor hade förutfattade meningar. De äldre barnen hade gått i samma skola. Dottern hade haft problem p g a sin sjukdom i nian och den äldsta sonen hade social fobi. Enligt pappa var de dömda från början. Mamma tycker att Marcus blev illa behandlad av den f d rektorn.

Rektorn där, usch. De ville förflytta honom. Han fick inte gå kvar där längre. Han var så odräglig. Han skulle in i nån obs-klass. Han skulle förflyttas. Det var jättejobbigt.

Pappa hävdar att skolans erfarenhet av syskonen och problematiken kring dem hade påverkat skolans sätt att bemöta familjen.

Då hade vi redan haft några få dispyter med rektorn därute så jag tror att situationen var ganska infekterad.

Man kan ana att skolan utifrån sin erfarenhet av familjens andra barn har satt sin stämpel på Marcus och föräldrarna. Pappans känsla av en infekterad situation bekräftar att kommunikationen tidigare inte har gått så bra och positionerna verkar låsta.

Pappan beskriver hur händelserna påverkade Marcus så att han tappade all sin trygghet och inte gick tillbaka till skolan. Enligt pappan hanterade skolan det väldigt fel och man skötte det inte på ett psykologiskt rätt sätt. Marcus blev anti till skolan. Hela vårterminen i år 6 stannade han hemma. Marcus åkte dock till baskethallen, även på dagtid för att träna. Skolan tyckte i början att det var bra för Marcus så att han kunde träffa andra och därmed fick träning i sociala sammanhang. Det blev många möten där mamman, enligt skolans minnesanteckningar, deltog på de flesta möten. Under ett sådant möte efterlyste mamman hårdare tag.

Mamma efterlyser hårdare tag, men på frågan från vem, menar hon att hon gör vad hon kan. Vi enades om att sätta press på honom med läxor och att ställa krav på att han inte är i baskethallen under skoltid. N.N. ska ge honom läxa i sv och ma på torsdagar. Mamma kommer och hämtar läxan på torsdagar och lämnar gjord läxa.

Det har aldrig varit aktuellt med hemundervisning för Marcus eftersom han inte har något läkarintyg på att han skulle vara sjuk. Enligt skolans policy kan hemundervisning först bli aktuellt för elever vid sjukdom som tillstyrkes med läkarintyg. Dessutom förbjuder skolan honom att spela basket under skoltid, det som är hans liv. Detta resulterar i att han inte har några aktiviteter på dagarna, blir mer socialt isolerad och därmed ännu mer negativ till skolan.

Mamman berättar om övergången till år 7. Marcus hade inte varit i skolan särskilt ofta i slutet av år 6 och hade därmed inte hunnit få någon kamrat i klassen.

Det var ingen riktig inskolning. Han fick ju inte heller välja kompis. Han valde en kille han umgicks med, men så tyckte de att de var de killarna som drog igång allt, så fick inte de gå i samma klass. Marcus kände

nog inte så jättemånga i den klassen han kom i. Det var prat om att byta klass för att han hade en basketkompis men

Marcus är med på första skoldagen i år 7. Det uppstår en incident med hans elevskåp som gör att han åter igen stannar hemma och vill inte gå tillbaka till skolan.

Nämnden

Föräldrarna var helt ovetande att man hade beslutat i kommunen att förelägga vite om 5000 kr för var och en av föräldrarna för att de inte hade gjort vad på dem ankommer så att Marcus går till skolan. Det fick de läsa i tidningen.

Det värsta var att det stod i tidningen om det. Man kände sig jätteutpekad för det var ju nåt som bara hade kommit upp i nämnden. Så ställde vi också krav, att vi skulle få honom att gå till Oasen.

Helt plötsligt läste vi i tidningen att en pojkes föräldrar var bötfällda med 10 000 kr för de hade inte förmått sitt barn att gå i skolan. Det här gjorde oss väldigt upprörda för han blev ju utmålade för det fanns ju bara en som hade det problemet där.

Föräldrarna kände sig kränkta. Det svaret de fick var att det hade varit problem med barnen hela tiden. Pappa menar att man hade dragit alla över en kam. Att bötfälla föräldrarna var det vidrigaste han hade varit med om. Hela våren hade de deltagit i olika stödinsatser där socialtjänsten och BUP hade varit inkopplade. Föräldrarna överklagade och påpekade att man bl.a. inte hade gjort en medicinsk utredning på Marcus ifall det skulle föreligga någon sjukdom bakom hans frånvaro. Skolan hade heller inte enligt föräldrarna erbjudit någon alternativ skolgång för Marcus.

Väldigt bra bemötande

Föräldrarna upplever att skolans bemötande har varit positivt efter det att Marcus har fått plats på Oasen. Mamma menar att alla har varit enorma, den nya rektorn och alla som har varit involverade. Pappa instämmer och tycker att det har varit ett helt otroligt bemötande. De är glada över att Marcus fick börja på Oasen och lovordar personal för deras stöd.

Det har mest handlat om Oasen. Det har varit helt suveränt hela tiden. Det har varit ett otroligt stöd från skolpsykolog och rektorer. Skolan stöttade att han fick börja i Oasen. /.../ Skolan har haft ett positivt bemötande förutom det som skedde i sexan då.

Pappan känner personligen fritidsledaren på Oasen som även jobbat med hans äldre son. Han visar sin uppskattning för det arbetet fritidsledaren har lagt på båda sönerna. Pappa beskriver hur fritidsledaren har kämpat väldigt och varit personligt engagerad i det arbetet. Han tycker att han får väldigt fint bemötande och stor förståelse oavsett vem han talar med på skolan. Pappa brukar titta in och prata med personalen när han hämtar sin son. Det betyder mycket för honom att få *feedback* från personalen hur dagen har varit. Han får ofta höra den positiva utvecklingen kunskapsmässigt och socialt. Den här bekräftelsen som pappan fått av skolpersonalen kan ses som en viktig del i det sociala samspelet.

Under kartläggningssamtal med skolpersonal, när resursenheten hade startat upp sitt arbete med Marcus, kunde vi uppfatta en del ifrågasättande av föräldrarollen och föräldrarnas ansvarstagande. Speciellt mamman beskrevs som svag och att hon inte kunde sätta gränser för Marcus hemma. De gav en bild av en familj där det saknades förebilder. Skoltraditionen hade inte fungerat med de äldre syskonen heller. I detta synsätt handlar förklaringarna om brister i uppfostran och omvårdnad från föräldrarna. Samma synsätt genomsyrar socialtjänstens utredningar. Insatserna inriktas mot föräldrarna och deras behov av stöd i gränssättning i

praktiska vardagssituationer kring Marcus. I dokumentationen kan man läsa att det har varit svårt för socialtjänsten att avgöra vilka insatser som bör göras för att förmå Marcus att återta sin skolgång och vem har ansvaret, skolan, socialtjänsten eller BUP.

Skolans bemötande av föräldrar har vi uppfattat som positivt speciellt under studiens gång. På mötena har skolpersonal bemött föräldrarna med respekt, bekräftat dem och de har blivit lyssnade på. Vi får en känsla av öppenhet och en positiv kommunikation mellan personalen och föräldrarna. På ett möte frågar pappa hur Marcus skoldag har varit. Han får positiv feedback av fritidsledaren.

Han var jättepositiv. Han jobbade bra med matte, en halvtimme, inga problem alls. Han sa att han skulle gå på basket idag. Jättepositivt, jätteglad.

Föräldrarna tycker att de även blivit väl bemötta av Resursenheten. Enligt dem kom Marcus tillbaka till skollivet med hjälp av Resursenheten. Pappan tror på att Marcus framgångar i början berodde mycket på att det var en man som intensivt jobbade med honom. Han menar att Marcus hade stor respekt för den personen. Pappans erfarenhet är att Marcus har lättare att respektera en man.

Jag tänkte just på N.N. som verkligen brann för sättet att arbeta på...arbetsidén. Och det var tätare kontakt plus som jag sagt tror mer på det här tvåkönat. Att man jobbar parallellt att det var en man och en kvinna.

Mamman talar om föräldrasamtalens betydelse. För henne är det viktigt att kunna tala med en person individuellt. För henne har personen varit som ett bollblank.

Skönt att få prata ut hur man känner och vad man tycker och få idéer. Det var som ett litet bollblank. Det tyckte jag var bra.

Frustration

Diskussioner har även handlat om oron och frustrationen över att Marcus så lätt stannar hemma. Det har diskuterats strategier för att hjälpa Marcus att komma vidare och om hans stödbehov. Pappa är nöjd med skolans insatser och delar den känslan med rektor att skolan har gjort tillräckligt. Det är speciellt fritidsledaren som får beröm för sitt arbetssätt och sina insatser. Specialpedagogen tar vara på pappas fråga där han efterlyser handfasta lösningar hur man får Marcus till skolan.

Pappa: Här på Oasen fungerar han när han kommer hit.

Res: Han är ju inte den killen som sticker härifrån.

Spec: Du, N.N, var rätt handfast där ett tag.?

Frit: Ja, ibland, för två veckor sen. Då ringde jag honom fyra gånger. För tredje gången sa jag att nu står jag utanför kl 10, om en halv timme. Så stod jag utanför och han var inte där. Så ringde jag två gånger till och sa att nu kommer du bara ut. Ja, jag kommer. Tja, jag vet inte (suckar) hur långt man ska gå.

Pappa: Jag känner att det är ju inte ditt jobb.

Frit: Nej, jag har ju varit hemma innan och det känns lite fel att kliva in.

Rektor: Ja, det är...

Pappa: Nej, det blir fel på flera...Blir det jobbet så blir det fel när ni väl kommer hit och ska jobba.

Rektor: Ja, han måste se att detta är skolan.

Pappa: Sen är det ju kanonbra det du gör här. Det är där vi måste hitta en annan lösning att få iväg han på morgonen.

Fritidsledaren redogör hur han arbetade intensivt en period. Pappan visar tydligt att han inte vill att fritidsledaren jobbar på det sättet. Man kan tro att han är rädd för att det kan bli fel och att det förstör den goda relationen mellan Marcus och fritidsledaren. Pappan tror att det även

kan påverka skolarbetet negativt. Rektorn är med på pappans linje och menar att Marcus måste känna till att ”detta är skolan”. Enligt hennes sätt att se det möts dessa två system, skolan och hemmet, på skolans arena. Ändå är det fritidsledaren som några gånger har lyckats att få pojken med sig till skolan genom att hämta honom.

Föräldrarna har kontaktat BUP för att få stöd av samma psykolog som de hade med deras äldsta son. Marcus har avböjt stödet från psykologen som har presenterat sig hemma hos honom och även försökt få mejlkontakt med honom. Två gånger till har föräldrarna tid med psykologen. Pappa är lite tveksam till en sådan hjälp. För honom räcker det inte utan han tycker att man ska lägga in ett tyngre artilleri på något sätt. Han hävdar att det måste hända något dagligen så att det kommer att förändra Marcus beteende. Där får han stöd av rektorn.

Pappa: Det måste läggas in mer tyngre artilleri på nåt sätt. Det måste dagligen hända något. Så att det kommer att förändra det här beteendet.

Rektor: Och det är nu. Tiden bara går.

Pappa: Vi har suttit så här länge nu.

Rektor: Det känns som vi trampar i gungfly många gånger.

Pappa: Och jag lägger till två med storebror också. Så det är en tid på fyra till fem år.

Rektor: Ja.

Pappa: Och det händer liksom ingenting.

Pappan menar att hjälpen behövs den stunden det knyter sig för Marcus på morgonen. Han använder gärna likheter och metaforer i den verbala kommunikationen. Här jämför han med en bil som går att laga bara man ser vad det är för fel på den. Pappan menar att hos människan är det beteendet man måste ändra på. Han kan tänka sig att det är en psykolog eller en beteendevetare som kan lösa det här. Pappan tror att även resursenheten har bättre möjligheter att få Marcus att öppna upp sig än föräldrarna. Han litar mer på ”experterna” och hoppas på att de kan åstadkomma en förändring. Rektorn betonade på mötet senare även föräldrarnas betydelse där på morgonen.

Dags att bryta mönstret

Rektor känner att det är dags att bryta mönstret och pröva på andra metoder. Hon menar att skolan och Resursenheten får försöka bemöta Marcus på ett annat sätt och föräldrarna får hitta på något. Rektorn har insett att det arbetssätt som använts hittills inte har gett resultat. Hon börjar tänka mer systemiskt på hur man kunde bemöta Marcus på ett annorlunda sätt. Man får en känsla av att rektorn uppfattar att Marcus problem uppstår i en relation, i samspel mellan honom och miljön.

Rektor: Jag tror att vi behöver bryta det mönstret som vi håller på med helt enkelt.

Res: Mm, från olika fronter bryta mönstret? Inte bara resursenheten utan även skolan.

Rektor: Att nåstans försöka hitta...Ni har inte heller lyckats i detta och då får vi försöka hitta något annat. Vi får försöka bemöta honom på ett annat sätt och föräldrarna får hitta något annat. Jag tror inte på detta som vi ältat i ett år och det händer inget.

Pappa: Ja men jag kan förklara en sak. Vi sitter hemma och tittar på basket och jag förklarar hur de spelar. Jag har följt basket länge så man kan sporten. Men det är meningslöst för mig att ta upp med Marcus hur han ska bete sig faktiskt. /.../ Det är något annat. Jag känner det sedan ett och ett halvt år tillbaka. Jag hade velat sätta Marcus i en stödfamilj på veckorna så att han fick ett sådant ombyte med helt andra regler och alltihop. Det är hela tiden att svälja stoltheten. Den dagen han går till skolan till fullo då erkänner han sig slagen det är en tävlingsmänniska med. Då har vi vunnit och han förlorat.

Pappan tycker inte att det är någon idé att han talar med Marcus om hur han ska bete sig. Han möter rektorns förslag om att förändra sitt eget sätt att bemöta Marcus hemma med skepsis. För honom är fortfarande tanken på en stödfamilj med regler och rutiner ett alternativ. Det

känns som att han fastnat i en ond cirkel och har svårt att lita på sin egen förmåga som förälder. Resursenheten försöker med sitt lösningsfokuserade arbetssätt vidareutveckla tanken kring Marcus tävlingsinnehåll för att motivera honom till skolarbete.

Res: Kan man använda det till nåt positivt att han är en tävlingsmänniska?

Pappa: Fråga mig inte. Jag har vänt ut och in på detta i huvudet så jag får hjärnblödning snart.

Rektor: Vad menar resursenheten?

Res: Basket är hans intresse och Marcus är en tävlingsmänniska. Kan man baka in det i skolarbetet?

Mentor: Jag tror att det är som pappa säger. Jag tror mycket att han har fått dåliga vanor. Han är uppe sent, han äter väldigt dåligt. Han är säkert dödstrött på morgnarna. Och när han är så har han en ovana att vända sig om. Jag tror man måste bryta mönstren.

Res: Vad skulle vara nästa steg att bryta mönster?

Pappa: Det är om ni har nån annan form av arbetsmetod eller annan medicin på det. Annars tror jag att en stödfamilj.

Rektor: Har du någon kontakt med socialsekreterare just för att framföra de här tankarna?

Pappa: Nej, vi hade det innan när IFO var inblandad men det var längesen.

Res: Vårt arbete bygger på samarbete och därför försöker vi få en bild av vad alla kan göra här. Vi kan inte ta ansvaret att resursenheten gör något, utan alla tillsammans.

Marcus mentor, som under hela mötet har varit djupt försjunken i sina papper, tar inte upp tråden från Resursenheten utan bollar ansvaret från skolan till hemmiljön och rutinerna där. Pappan efterlyser ”en annan form av arbetsmetod eller annan medicin” av Resursenheten, annars är det ”en stödfamilj” som gäller. Rektorn ser sin möjlighet att koppla in socialtjänsten så att pappan kan framföra sina tankar till en annan myndighet.

Rektorn tror inte på Resursenhetens idé om att de skulle kunna handleda fritidsledaren och mentorn även om hon själv har tagit upp det på ett tidigare möte med Elevhälsan. Hon tänker att det behövs andra professioner med i arbetet.

Res: Vi var inne på en annan gång och du hade tankar om att Resursenhetens roll skulle kunna vara lite mer handledande gentemot fritidsledaren och mentorn här. Också som en del i arbete. Har du funderat mer på det?

Rektor: Det är i så fall om man kanske var sjätte vecka pratar om lite handledning eller nånting. Men där får vi titta på tiden.

Res: Mm.

Rektor: Fast i det här fallet tror jag att det är ingen av oss som vet hur vi ska hantera det. Den enda som kan jobba med det är psykologen...kan jag tänka mig just med Marcus i det här fallet. Och kanske en kontakt med sociala myndigheter som hjälper er som föräldrar.

Pappa: Så börjar en ny rundgång så blir det lika ofrekvent. Vi har sett det med storebrodern med...måste vara mycket just den psykiska biten.

Rektor: Först måste han må bra innan dess kan vi inte...

Pappa tror inte på rektors tanke utan att det bara skulle bli början till en ny rundgång. Han har sin erfarenhet av turerna med sin äldsta son. Pappan menar att det ändå måste vara mycket med den psykiska biten. Rektor håller med att Marcus välmående måste prioriteras.

Specialpedagogiska förhållningssätt

Specialpedagogen försöker hitta möjligheter för att stödja Marcus. Hon kommer med sitt specialpedagogiska förhållningssätt och frågar de andra i personalgruppen om man kan anpassa mer utifrån Marcus förutsättningar. Det känns att hon tidigare har väckt några tankar hos personalen som hon vill få respons på.

Spec: Har ni pratat om det...om det skulle vara genomförbart. Har ni pratat om det? Vad?

Frit: Vi har...det har varit svårt att utveckla...

Rektor: Prao funkade inte heller.

Pappa: En eller två dagar.

Res: Han kom ju inte med på ...

Spec: Tänker att få nåt bryt liksom. Ett anpassat schema utifrån andra förutsättningar.

Pappa: Skolan har ju anpassat efter Marcus rejält och han har ju svarat på sina egna önskningar så jag tror inte. Om man ser generellt så vet vi ju att som gårdagen att han trivs här i Oasen. Det är inga problem här så tyngden är att få hit han. Kommer han väl hit så tror jag att han är här både en och två timmar till.

Frit: Han har inga problem att gå över tiden heller.

Pappa: Det är tyngden att få hit honom. Han svarade själv idag, jag vet inte. Han har faktiskt satt ord på det.

Spec: Men skolan kan vara mer eller mindre omedveten ganska kravfylld. För att bryta och komma ifrån det. Kan vi hitta en annan infallsvinkel där på något vis?

Rektor: Samtidigt har vi inte stora krav på honom. Vi har kravet att han ska komma hit. Sen får han hjälp, han är med fritidsledaren och de kan göra grejer.

Det handlar om att Marcus skulle få möjligheten att ha praktiskt arbete varvat med skolarbete. Fritidsledaren tycker att idén har varit svår att utveckla. Rektorn menar att praon inte heller har fungerat. Specialpedagogen vill inte ge med sig utan vidareutvecklar sin tanke och försöker hitta lösningar. Hon tänker att Marcus behöver ett bryt och tänker att ett anpassat schema skulle kunna fungera utifrån andra förutsättningar. Hon hinner dock inte förklara mer eftersom pappa hävdar att skolan inte är ett problem i sig. Marcus har inga svårigheter när han väl har kommit till skolan. Han trivs och är säkert villig att stanna en och två timmar till. Fritidsledaren håller med pappan.

Specialpedagogen vidareutvecklar sin tanke om brytning. Hon menar att skolan kan vara mer eller mindre omedveten ganska kravfylld. Hon undrar om de tillsammans kan hitta en annan infallsvinkel och kunna bryta och komma ifrån det. Rektorn håller inte med att man ställer för stora krav på Marcus. Det enda kravet är att han ska komma till skolan.

Positiv utveckling

Efter det första mötet med fullt av frustration för att Marcus inte ville gå till skolan har det hänt mycket i familjen. Resursenheten har gjort en anmälan om oro för Marcus hemsituation. Marcus har flyttat till pappa redan före anmälan efter en gemensam överenskommelse mellan föräldrarna. Från och med första dagen har hans skolgång fungerat. Oftast tar han bussen själv till och från skolan. Han behöver en hel del hjälp på morgnarna för att komma upp men för det mesta fungerar det bra. På det andra mötet med skolan, Resursenheten och föräldrarna är även socialtjänsten och BUP inbjudna som ytterligare två aktörer till nätverket. Mamman har ringt återbud p.g.a. resursenhetens anmälan. Hon är rädd för att bli utpekad eftersom Resursenheten har informerat skolan om anmälan dock utan att berätta om innehållet. Pappan är med på mötet. Stämningen är god alla verkar glada och nöjda för den positiva utvecklingen i Marcus skolgång. Det får pappa börja med att beskriva. Han räknar upp tre stora saker, nämligen hem-, fritids- och skolsituationen, som har påverkat den positiva utvecklingen.

Han har bott hemma hos mig. Han har sagt att han i princip har flyttat till mig. Fast det har inte gått till så att vi har tagit beslut att så här gör vi utan han har valt själv. Han vet att han får vara hemma hos mamma hur mycket han vill. Sen inom basket...han hade önskemål att gå ner en ålder. Där hamnade han i en situation där han var väldigt duktig. Han har fått mycket beröm av ledarna och av föräldrar. Han har blivit den där småstjärnan. Sen har han alltid känt sig trygg här i Oasen och alltid trivts här. Han har flera underbara människor runt sig.

Pappan beskriver framgångsfaktorer inom tre olika system (hem, skola, fritid) och hur dessa kunnat samverka för en positiv utveckling. Skolan är ivrig på att bekräfta den positiva utvecklingen. Både mentorn och fritidsledaren öser ur beröm.

Det är som att vända på en hand egentligen. Positiv kille, pigg varenda morgon, Positiv till att jobba. Har gjort en del under de här tre och en halv vecka. Tar egna initiativ. Har klarat av nationella proven i både engelska och svenska. Man ser framsteg nu när det blir lite kontinuitet. Då ser man att det går framåt med en gång.

Skolsköterska och studie- och yrkesvägledare (syv) har träffat Marcus vid några tillfällen. Skolsköterska har tagit lite blodprover tidigare för att ta reda på vad Marcus enorma trötthet kunde bero på. Hon har remitterat honom vidare till vårdcentralen. Studie- och yrkesvägledare har haft samtal med Marcus om hans fortsatta möjligheter att gå vidare i sin utbildning. Båda konstaterar att det är en trevlig pojke att ha att göra med.

Pappa beskriver hur Marcus har njutit av och uttryckt hur härligt det är att vara ledig från skolan. Det var tydligt när det var studiedag. Marcus hade tyckt att det var gott att vara ledig från skolan. Han säger det ofta på helgerna också. Skolsköterskan påminner om verkligheten och hur svårt det har varit efter loven för Marcus att komma tillbaka till skolan.

Pappa: När ni hade diskussion om framtiden så kom det nog lite tankar. Han har varit inne på att det var kört.

Syv: Vi pratade om den praktiska linjen och betyg. Det är inte så jättehöga betyg. Så det är inte så långt borta som han trodde innan.

Res: Förra mötet pratade vi om att Marcus får en känsla av sammanhang så att han förstår det som händer runt omkring, var han befinner sig i sammanhanget och vad är nästa steg. Det låter som han kommit en bit på väg.

Pappa: Det var en studiedag. Vad gott att vara ledig från skolan. Och när det är helg, vad gott att det är helg.

Skolsk: Vi får se efter påsklovet. Det var efter novemberlovet, var det svårt att komma igång.

Pappa: Ja, synd men samtidigt bra att det kommer. Men att han får ett riktigt lov. Han går väl i väggen förr eller senare igen. Det får man väl vara beredd på.

Mentor: Bakslag!

Pappan ser det som positivt med ett riktigt lov som Marcus så länge har förtjänat att få njuta av. Alla är glada över den positiva utvecklingen.

Andra aktörer

Föräldrarna har lång erfarenhet av ett samarbete med socialtjänsten som tidigare varit inkopplad kring de andra syskonen i familjen. Det har under åren beviljats en del insatser för Marcus trots att han aldrig själv medverkat i dessa. Stödåtgärderna har inriktats mot föräldrarna och i synnerhet mot mamman för att stärka henne i sin föräldraroll. Pappan menar dock att stödet från socialtjänsten inte hjälper Marcus alls. Han tycker att personkemin inte har stämt i hans kontakt med socialtjänsten. En socialsekreterare har en annan uppfattning och skriver i sin bedömning att ”föräldrarna tar till sig behandlingen på ett bra sätt”. Hon skriver vad pappa tycker om biståndet.

Även N.N. tycker att han fått många bra råd gällande föräldraskap och att det varit stärkande för honom att ha ungdomsterapeuterna att ”bolla” tankar med. Han önskar att biståndet förlängs ytterligare ett halvår då han känner att han kommit en bit på väg men behöver ytterligare stöd.

Socialtjänsten är inbjuden till ett nätverksmöte som Resursenheten anordnar för att lyssna in det eventuella stödbehovet kring Marcus. Mot slutet av mötet vänder sig socialsekreteraren till pappan och säger att de bör diskutera om det finns något område som socialtjänsten kan vara behjälplig med. Samtidigt konstaterar hon att det redan idag finns en hel del stöd kring Marcus.

Mamman har fått träffa socialsekreteraren utifrån Resursenhetens anmälan. Hon har känt sig väldigt bra bemött. Hon är glad för att socialtjänsten har bedömt att de inte behöver inleda en utredning.

BUP har tidigare varit involverad med den äldsta sonen när det gällde hans sociala fobi. Enligt pappan var det enda sättet att få hjälp genom att sonen följde med till BUP. Det fungerade dock inte eftersom hjälpen från BUP var frivillig. Pappan är fortfarande väldigt skeptisk till BUP. Han tycker att de blev bra bemötta men det hjälpte inte att få sonen hemifrån. Pappan berättar hur hårt han fick jobba för att få psykologen att förstå att det är hembesök som gäller för att överhuvudtaget få kontakt med sonen. Efter att pappan legat i besökte till slut psykologen sonen hemma.

Det är bara att dra en parallell med att ha en bil som krånglar. Kan du inte få den till verkstan får du ta en bärgare eller vad som helst.

Föräldrarna har tagit kontakt med BUP angående problematiken kring Marcus. De har fått möjlighet att träffa samma psykolog. Psykologen har träffat Marcus en gång hemma och har dessutom informerat honom via mejl om sina möjligheter att hjälpa till. Marcus har dock avböjt allt stöd från psykologen. Pappan är nöjd med att det är samma psykolog som redan känner till familjen och bakgrunden.

Vi fick möjlighet att kontakta NN för det var av den anledningen att jag tyckte väldigt bra om NN. Han verkar vara väldigt duktig. Han var väl känd med familjens situation annars så...

Psykologen från BUP är inbjuden att vara med på ett nätverksmöte med föräldrarna, skolan, socialtjänsten och Resursenheten. Mamman har ringt återbud men pappan är med på mötet. Marcus skolgång har kommit igång och psykologen bemöter pappan med frågor om framgångsfaktorer och vad Marcus själv har sagt.

Psyk: Har han sagt nånting om vad han tror är skillnaden nu?

Pappa: Nä, det har han inte gjort.

Psyk: Varför han tror att det funkar nu?

Pappa: Jag vet inte, jag har låtit det vara. Jag har inte, det är bara väldigt mycket. Det får bara rulla på...så han märker att när han gjort det ska han brottas med nya frågor. Har han ramar så sköter han. Vad han ska göra i framtiden, det är väl det vi diskuterat.

Efter mötet förklarar pappan att det viktigaste för BUP är att vara med vid tillfällena då det låser sig men inte att lista ut orsaken under mötet. Fortsatta kontakter med BUP känns dock viktigt för honom för att föräldrarna ska få vägledning.

Pappan beskriver sin känsla av uppgivenhet ett flertal gånger. Han vill ha raka svar och vägledning, något som han känner att han inte får. Han funderar fortfarande på vad han gör för fel som förälder. Pappan menar att han söker svar hos alla professionella även om han vet att det är föräldrarna och eleven som själva ska lösa problemen. Han känner att stödet från Resursenheten har varit underbart redan från starten men att han i sin uppgivenhet lätt lämnar över ansvaret på dem.

Resursenheten: Men just styrkan i det att vi kan göra det tillsammans att vi hjälps åt.

Pappa: Om det här kommer att lösas sig kommer det finnas mycket energi och kunskap bland de föräldrar som genomgått detta...och ni som jobbat med det att föräldrarna kan vara en nyckel i framtiden.

Pappan tycker att han aldrig har fått råd och vägledning av professionella. Han vill veta hur han ska göra som förälder. De professionella som vi har mött i samband med familjen

använder mer en lösningsinriktad samtalsmetod som bygger på föräldrarnas egen förmåga att hitta lösningar utifrån sina styrkor och förmågor.

Mamman är besviken på Resursenhetens anmälan till socialtjänsten. Hon menar under intervjun att hon har svårt att förstå att Resursenheten gör en anmälan på initiativ av att någon utomstående. Hon tycker att de har lagt sig i något som inte angår dem. Intervjuaren uppfattar det som att mamman har svårt för att tala om anmälan. Hon säger att hon har lagt allt bakom sig men hennes kroppsspråk avspeglar något annat. Hon är spänd i kroppen och har nära till gråt.

Under ett avslutande utvärderingsmöte tar Resursenheten upp frågan om anmälan. Frågan tas upp i samband med att man vill höra vad mamman tycker att Resursenheten hade kunnat göra annorlunda. Mamman själv tar inte upp ämnet utan Resursenheten inleder frågan med att beskriva att det blev ett stort dilemma för dem när de fick informationen från anmälaren. Det är tydligt att mamman har fortfarande svårt att tala om det.

Res: Är det nånting där som du känner att du har frågor kvar, det var ju så laddat.

Mamma: Jag vill inte prata om det.

Res: Nå, okej, det var ju så laddat möte med N.N. så det är kanske inte så lätt att ställa frågor. Så om du har frågor kvar så eller undringar så får du gärna ställa dem.

Mamma: Nej, jag vill inte (mamma får tårar i ögonen).

Res: Då respekterar vi det naturligtvis.

Res: Även om du kommer på nåt efteråt så...så att du inte bär nåt inom dig...

Mamma: Ja.

Res: Ska vi lämna det?

Mamma: Ja.

Resursenheten använder en lösningsfokuserad samtalsmodell i sina samtal. Modellen bygger på att hitta lösningar tillsammans med föräldrarna inom deras egna referensramar. På ett möte diskuterar Resursenheten med föräldrarna om ett önskat läge och hur det skulle se ut om Marcus skolgång fungerade perfekt. Föräldrarna får beskriva ett sådant önskat läge och sedan placera sig på en skala från 0 till 10 om var de tycker att de befinner sig idag. Pappan placerar sig längst ner på skalan och mamman på ettan.

Res: Men du Nn, du satte ju här en etta. Vad är skillnaden här?

Mamma: Jag vet inte.

Res: Det finns inget rätt eller fel. Fundera.

Mamma: För mig känner jag att det har blivit bättre på morgnarna. Till exempel att han inte varit elak, tyken längre. Nu kan man gå in och väcka honom. Han säger, jag kommer. Det är inga tykna ord eller nåt sånt längre fast han kommer aldrig upp.

Resursenheten bekräftar och ger feedback. Det är de små, små framstegen som gör skillnaden.

Res: Samtidigt måste jag påminna dig om att du har gjort många bra saker som har gett resultat. Kommer du ihåg de gångerna? Vad gjorde du då?

Pappa: Jo, jag håller med om men just att man själv tänker vad är det man har gjort när man säger att man gjort nästan allting men man ska vara ärlig. Vad har vi gjort egentligen?

Res: Ja.

Pappa: Mycket står man och stampar, man kanske inte har gjort så många olika saker.

Res: Men plocka fram de sakerna som varit framgångsrika.

Delaktighet

Delaktighet för mamman betyder att hon får vara med och bestämma och säga vad hon tycker. Pappan menar att om man går in i en sådan process med Resursenheten så måste man själv

vara väldigt delaktig. Han tycker sig själv vara väldigt delaktig. Han går på alla möten och är engagerad. Pappan tycker att det nästan kan bli för mycket delaktighet. Pappan förklarar att det kan kännas som en börda att man måste vara så delaktig, vilket känns väldigt jobbigt.

Man känner att jag orkar inte mer. Man vill ju att barnen ska gå i skolan. För man nervärderar både sig själv och andra. Då har delaktighet en jobbig börda. Man är delaktig i det mesta när man är desperat.

Skolan

Mamman berättar hur hon, när Marcus gick i år 6, blev kallad många gånger till rektorn för samtal. Hon kände sig inte delaktig vid dessa samtal. Samtalen handlade om tråkigheter som hade hänt i klassen. Sedan Marcus började i Oasen har mamman känt sig mer delaktig och hon tycker att man lyssnat på henne. Hon känner dock inte till om det finns något åtgärdsprogram där hon har varit delaktig. På möten med skolan är det oftast pappan som pratar. Mamman har en känsla av att personalen lyssnar mer på honom än henne.

I Marcus åtgärdsprogram under höstterminen i år 7 kan man läsa att mamman har varit delaktig under flera möten. Mamman görs delaktig genom att en lärare gör hembesök för att få kontakt med Marcus de dagar då mamman är hemma. Man kan läsa att mamman även går i en föräldragrupp. I ett åtgärdsprogram som skrivits under höstterminen på Oasen kan man läsa att båda föräldrarna är med på mötet. De har skrivit under dokumentet. På samma möte har man även skrivit en individuell utvecklingsplan där föräldrarnas ansvar är att väcka Marcus i tid för att han ska komma i tid till skolan.

Pappan tycker att det inte varit så mycket delaktighet i Marcus tidigare skolgång eftersom de då inte hade så mycket med skolan att göra. När Marcus gick i år 7 bötfällde kommunen föräldrarna eftersom de inte lyckades få sitt barn att gå till skolan. Föräldrarna fick ingen information innan och kunde heller inte känna sig delaktiga i beslutsgången.

De hade gjort många fel kommunen den här vägen, nämnden. För det första ska de tala om för oss innan så att vi får besked. Men här skyllde de på att deras datorer var sönder men de kunde ändå tala med tidningen. Så det kom ut i tidningen men de kunde inte tala med oss.

Det har varit en hel del telefonsamtal mellan skolan och föräldrarna under den tid då Marcus skolgång inte fungerade. Fritidsledaren hade kontakt på morgnarna med mamman för att höra hur det stod till med Marcus. Även pappan fick information om situationen av fritidsledaren. De hade kontinuerliga telefonsamtal under veckan. Föräldrarna har medverkat på många möten på skolan.

Mamman tycker att skolan inte har gett henne någon återkoppling efter att Marcus flyttat till pappan. Hon känner sig inte delaktig i skolfrågorna..

Nej, jag har inte hört nånting från skolan nu det sista, inte nu sen Marcus har bott hos sin pappa. Så jag har inte hört nånting från skolan. Så det går väl via pappan.

Andra aktörer

Föräldrarna har tidigare haft tät kontakt med socialtjänsten kring storebroderns problematik. Socialtjänsten har beviljat insatser för familjen vid flera tillfällen. Föräldrarna, speciellt mamman, har varit tacksam för stödet från hem- och ungdomsterapeuterna. Hon känner att hon har kunnat påverka i besluten. I socialtjänstens utredningar kan man läsa att man har intervjuat föräldrarna för att få deras bild av situationen.

Pappan berättar att han haft mycket kontakt med Resursenheten i början. Det betydde mycket för honom att ha daglig kontakt för att prata om "statusen" för Marcus. Pappan känner att det ibland kan bli för mycket delaktighet. Han menar att Resursenheten tar tillvara hans tankar och idéer för mycket.

Intervjuare: Känner du att de tas tillvara?

Pappa: Ja, alldeles för mycket. Det är det som är det hemska. I och för sig...jag grubblar mycket på lösningar med de här mötena gör att man bollar idéer och det är högt till tak. Hur dum idén än är kan man kläcka ur sig den. Och tankar och så. Det gör att man hittar nya spår hela tiden. Men att man å andra sidan...det känner jag att jag får tycka alldeles för mycket. Hade önskat att min fru skulle tycka lite mer och haft lite idéer: Det känns som jag själv snart skulle kunna jobba med detta.

Mamman är lite osäker på om Resursenheten lyssnar på henne lika mycket som på pappan.

Intervjuare: Skolan och andra, lyssnar de lika mycket på er som föräldrar.

Mamma: Det får jag nog säga att de lyssnar mer på N.N. Han kan uttrycka sig mycket mer och han pratar mycket mer än vad jag gör. Så där kan jag nog känna att de lyssnar mer på honom än på mig. Men det är bara en känsla. Jag har lite svårare för det.

Intervjuare: Skillnad på Resursenheten, skolan?

Mamma: De kanske lyssnar, svårt att svara på. Jag känner att det är så att den som kan prata för sig.

Under möten kan man se att Resursenheten tar hänsyn till båda föräldrarna och ger båda föräldrarna talutrymme. Pappan har lätt för att uttrycka sig och man får en uppfattning att han även tycker om att prata och stå i centrum. Under samtalen använder han ofta metaforer som förklaring till vad han menar. Mamman är mer tystlåten. Hon har många bra tankar och idéer som Resursenheten önskar ta tillvara. Därför uppmuntrar de henne att utveckla dessa vidare.

Res: Har du den upplevelsen? Nån tanke där N.N...tänk om det blir bakslag?

Mamma: Nej, jag har inte tänkt så. Det fungerar så bra, jag har inte tänkt i de banorna.

Res: Du blickar framåt.

Resursenheten försöker på olika sätt att få mamman mera delaktig. De bjuder med sina frågor in henne i diskussionen.

N.N., hur tänker du?

Tror du att det har betydelse N.N.?

Får du någon idé N.N.?

N.N: du känner igen det?

I samband med att anmälan lämnades in till socialtjänsten ville Resursenheten få tillstånd ett möte mellan anmälaren och mamman. Anmälaren var dock till en början inte beredd att delta i ett sådant möte. Genom att motivera och uppmuntra anmälaren var denne dock beredd att delge och förmedla sin oro i anmälan i ett gemensamt möte med Marcus mamma vid ett senare tillfälle. Mamman involveras på detta sätt i händelseförloppet. Hon var med på mötet endast för att lyssna. Resursenheten höll henne informerad även via telefonsamtal efter mötena med skolan och andra aktörer då mamman inte kunde eller ville medverka.

Sammanfattande analys

Föräldrarnas synpunkter på bemötande och delaktighet är starkt relaterade till deras upplevelser av maktförhållanden (Andersson, 2004). Relationen mellan Marcus pappa och den ansvarige rektorn i år 6 hade blivit infekterad. En möjlig tolkning kan vara att relationen mellan rektorn och pappan är komplementär (Schöjt & Egeland, 1994) och att det hela handlar om makt och dominans där rektorn har en högre position än pappan. Familjens

bakgrund kan ha påverkat rektorns inställning. Han kan ha haft svårt för att se Marcus som en egen individ med individuella behov. Rektor bär med sig historiken om familjens andra barn och tidigare kontakter med föräldrarna. Denna erfarenhet kan ha hindrat honom från att ha positiva förväntningar. Vi får en stark känsla av att skolan har hamnat i en ond cirkel. Man behöver tydligt ta ytterligare några steg för att lösa ”problemet Marcus”. De har en skyldighet att lyfta frågan i nämnden där beslutsfattarna utövar makt på en politisk nivå. Det är svårt att förstå att de som har minst kännedom om helheten i en elevs situation kan fatta beslut som leder till stor smärta och frustration i familjen.

Skolan har en tendens att lägga ansvar på andra. Marcus mamma har fått ta oerhört stort ansvar i skolfrågorna under flera års tid. När skolgången inte kom igång beslutades det att Marcus skulle arbeta hemma och göra sina läxor med stöd av mamman. Mamman blir mer delaktig i skolarbetet men vi har svårt att förstå hur skolan resonerat i en sådan lösning. De hade ju tidigare gjort en anmälan till socialtjänsten som ansåg att Marcus inte visade någon respekt för mamman och inte lydde hennes tillsägelser. I flera minnesanteckningar har man kunnat läsa att Marcus under sin skolgång aldrig gjort några läxor. Vi frågar oss hur skolan tänkt när de gett läxor till en elev som de vet aldrig har klarat av dem innan. Enligt vår uppfattning har inte skolan gjort några pedagogiska, medicinska eller sociala utredningar på Marcus. Han kanske inte helt enkelt vet hur man gör läxor. Vi undrar om skolan överhuvudtaget har kunskap om hur Marcus lär sig. Mamman har tagit på sig ett stort ansvar för att se till att läxorna blir gjorda. Föräldrarna i Anderssons (2004) studie upplever att de själva får vara pedagoger och traggla med barnens läxor hemma. Andersson menar att skolan fräntar sig ansvaret för undervisningen och istället lägger det på föräldrarna.

Under möten har vi ofta fått en känsla av att skolan har svårt att ta sitt ansvar och gärna bollar frågorna vidare till andra aktörer såsom Resursenheten, socialtjänsten och BUP. Ett sådant exempel på en sådan fråga är att överhuvudtaget få Marcus till skolan. Frustration och uppgivenhet genomsyrade arbetsklimatet speciellt på det första mötet som observerades. Vi kunde periodvis under mötet uppfatta pappas roll som en utav skolpersonalen som lika snabbt byttes tillbaka till föräldrarollen. När Marcus behov av stöd på morgnarna diskuterades kände vi en tydlig samstämmighet mellan skolpersonalen och pappan. De konstaterade att problemet ligger just där på hemmaplan. De var överens om att någon utomstående behövs där på morgnarna. Lika snabbt kom pappan till sin föräldraroll när rektorn påminde att även han var viktig där på morgnarna. Där kan man inte tala om maktrelationer eftersom det finns balans i samtalen mellan pappan och skolan. Vi ser det mer som en jämbördig relation där pappan blir bemött som jämlik partner (Andersson, 2004). Vid ett annat sammanhang försöker specialpedagogen lyfta frågan tillbaka till skolnivån vilket vi ser som ett försök att påminna om skolans skyldighet att hitta lösningar där. Vi tolkar det som att hon ser Marcus problem mer som ett problem som uppstår i samspel mellan Marcus och hans omgivning (Lundsby, m.fl. 2007). Specialpedagogens förslag får inte något gehör hos personalen och pappan ser inte heller hur den pedagogiska miljön kan påverka Marcus vilja att komma tillbaka till skolan. Det blir tydligt att problemet på hemmaplan prioriteras högst. För rektorn blir även oron för Marcus psykiska hälsa en viktig fråga. Där delar hon pappans oro. Vi anser att hon bollar ansvaret till BUP och ser problemet ur hälsoperspektivet. Tidigare har hon pratat om betydelsen av att bemöta Marcus på ett annat sätt. Från ett analytiskt sätt kan man säga att från att ha tänkt systemiskt är hon tillbaka i det linjära tänkandet. Hon menar Marcus psykiska hälsa ska åtgärdas först innan man kan göra något annat. Det kan också tolkas att hon prioriterar en annan aktörs profession före sin egen personals kompetens. Även Asp-Onsjö (2006) har i sin studie beskrivit att en sådan *omsorgsinriktad diskurs* har ett ”uppifrån” perspektiv där den professionella besitter den högre värderande kompetensen.

Anmärkningsvärt är att Marcus aldrig har haft kontakt med elevhälsan t ex en skolpsykolog eller kurator.

Det blir tydligt på det andra mötet att oron för ett eventuellt bakslag ligger i luften även om alla är glada och positiva för den positiva utvecklingen. Pappan ser det som positivt med ett riktigt lov som Marcus har förtjänat att njuta av. Oron finns dock för att Marcus kan välja att stanna hemma efter lovet. Skolsköterskans sätt att resonera kan tolkas som om hon vill ha någon form av förberedelse inför skolstarten efter lovet, något som även kan tolkas som negativa förväntningar. Även pappan smittas av skolsköterskans inställning och instämmer i hennes oro. Det känns att en del av skolpersonalen är fast i negativa förväntningar. Resursenheten tillsammans med specialpedagogen försöker vid flera tillfällen ta fram och påminna om de framstegen som Marcus har gjort. På det sättet försöker de framkalla positiva bilder och positiva mål (Andersson, 1999).

På samma möte är psykologen från BUP med och ställer frågor om Marcus framgångar eftersom det har blivit en sådan positiv förändring. För honom är det viktigt att undersöka vad förändringen beror på och vad var och en har gjort för att åstadkomma förändringen. Det syns att pappan är besvärad av psykologens frågor. Psykologens sätt att resonera orsakar en viss irritation hos pappan. Vi uppfattar det som att psykologen har en tanke bakom sitt sätt att resonera och vill lyfta diskussionen en nivå för att få pappan att tänka på framgångsfaktorer. Det kan tolkas som om pappan inte tycker om psykologens sätt att bemöta honom med sina frågor i ett offentligt sammanhang. Andersson (1999) beskriver i sina fallbeskrivningar att föräldrarna ofta känner att det är deras barn som behöver hjälp och inte dem. Föräldrarna kan sakna tilltro till den hjälpen och inte känna behovet att dra in familjerelationerna i barnets skolproblem.

Resursenheten tar upp en väldigt känsloladdad fråga som de vet är svår för mamman. Vi får en känsla av att frågan även är känslig för dem. Resursenhetens sätt att diskutera frågan känns rätt för tillfället. Stämningen är respektfull. De visar sin respekt med ord, röstläge och kroppsspråk. Känsla av värme är påtaglig i deras sätt att samtala med mamman. De ger mamman möjlighet att prata om sina känslor kring Resursenhetens anmälan vid några tillfällen men det vill inte mamman. Resursenheten respekterar mammans beslut att inte vilja ta upp det som känns svårt. Utifrån den svåra delen av samtalet kring anmälan kan vi konstatera att det är viktigt att ge individen möjlighet att säga nej och respektera svaret.

Avslutande kommentarer

Under studiens gång har vi kommit underfund med att alla våra elever har en gemensam utgångspunkt. Man kan konstatera att frånvaroproblematiken började i grundskolans tidigare år. Det uppmärksammades av skolan och en del åtgärder sattes in. Andra aktörer var inkopplade vissa perioder. På högstadiet eskalerade frånvaron från enstaka dagar till perioder med full frånvaro. På högstadiet har eleverna mer eller mindre blivit hemmasittande.

Vi ställer oss frågan. Vad är det som gör att skolan har hanterat dessa elevärenden på olika sätt? Hur har bemötandet påverkat familjen? Pojkarna i studien, Oskar och Marcus är de yngsta i syskonskaran och flickan Elin är äldst. Har placeringen i syskonskaran betydelse i familjer där skolorna redan har en bakgrund i och med att storasyskonen har uppfattats ha ”liknande” problematik? Familjens historik talar sitt tydliga språk och det sista barnet i syskonskaran kan tänkas bli en symptombarare av familjens problematik. Flera föräldrar talar om att aktörerna runt omkring och speciellt skolan inte förstår helheten. Systemteoretiskt

tänkt kan man prata om krockar i systemen. Kommunikationen fungerar dåligt och oklarheter och missförstånd blir sanningar som kvarstår under hela elevens skolgång. Utifrån det perspektivet kan man tänka att lärarna har förutfattade meningar om föräldrarnas resurser utifrån tidigare erfarenheter. Andersson (1999) har i sina studier kommit fram till liknande resultat. Hon menar att det kan bli en självuppfyllande profetia som slutar med att föräldrarna känner sig helt maktlösa och lärarna också. Två av familjerna i vår studie är övertygade om att saknaden av förståelse och okunskap om den egentliga familjehistoriken påverkar till dåligt bemötande och lätt leder till en känsla av kränkningar.

Ur en annan synvinkel funderar vi vidare på vilken betydelse föräldrarnas status har för skolornas sätt att bemöta familjen. Ger en parrelation högre status? Är det ett svaghetstecken att vara ensamstående? Elins föräldrar är båda välutbildade, har bra yrken och är gifta. Vi uppfattar att deras möten med skolan handlar om en vuxen-vuxen relation där föräldrarna ses som vuxna som kan ta egna beslut och eget ansvar. Det är ingen, upplever vi, som kommer med pekpinna eller ifrågasätter deras sätt att uppfostra dottern. Pappan uttrycker själv att de aldrig har behövt ”kämpa med näbbar och klor”. De har alltid räknats som jämlika samarbetspartners. Samarbetet har präglats av ömsesidig tillit och respekt. Trots att problematiken liknar pojkarnas är vår tolkning att föräldrarna uppfattas som en resurs där tankar om vitesföreläggande eller en social anmälan inte lyfts i några sammanhang. I motsats till Elins föräldrar uppfattar vi att Oskars och Marcus mammor bemöts ur ett vuxen-barn perspektiv där skolan ifrågasätter deras föräldraförmåga och gärna vill tala om för dem hur t.ex. morgonrutiner ska skötas. I en sådan komplementär relation handlar det om makt och dominans (Lundsbye m.fl., 2007).

Våra iakttagelser i bemötande av föräldrar vad gäller kön är att Marcus och Oscars pappor lyfts i sin föräldraroll. Vad signalerar papporna så att skolpersonalen har lättare att bekräfta dem som föräldrar? Är det så som Marcus mamma upplever att den som är verbal får mer bekräftelse och blir mer lyssnad på? Oskars mamma är som vi upplever mycket verbal men i det fallet tycks hennes ord vara emot henne. Hon har utifrån våra observationer kloka tankar och idéer som skolans personal inte sätter värde på. De litar inte på det hon säger och vänder allt hon säger mot henne. Vi får en känsla av att de insatser Oskars pappa utför när han skjutsar Oskar till skolan övervärderas mot mammans försök att få en fungerande vardag att gå ihop. I likhet med Andersson (1999) ser vi i och för sig att det är bra att papporna görs delaktiga i uppfostransansvaret men mammorna som i våra fall har det största ansvaret för pojkarna behöver stärkas och uppmuntras.

Frågan varför skolorna har hanterat eleverna olika kan också ses ur en samhällslik nivå. Vi fann i vår studie tecken på tre olika skolkulturer som alla tolkar skollagen på sitt sätt och därmed hanterar elevärenden med skolvägransproblematik olika. Skollagen är tydlig med att alla elever har en likvärdig och ovillkorlig rätt till utbildning. Nämnden i den delen av kommunen där Marcus bor har valt att förelägga vite på föräldrarna eftersom de inte har kunnat förmå Marcus att fullgöra sin skolplikt. Skollagen påvisar att detta är något som styrelsen för utbildningen *får* göra. Detta är inget *måste* vilket innebär att det finns andra sätt att hantera problematiken. Elins skola har sett problematiken ur en annan synvinkel. De har erbjudit hemundervisning ca fem timmar i veckan. Även stöd av skolpsykolog blev aktuellt. För Oskars del blev lösningen att en assistent tillsattes som en extra resurs som stöd i hemundervisningen och på lektionerna.

Konsekvenserna för Marcus resulterade att skolfrånvaron blev total under en lång period. Hemundervisning blev inte aktuellt eftersom skolans policy är att hemundervisning inte kan

erbjudas eftersom Marcus inte ansågs vara sjuk. Läxorna fick mamma hämta och lämna till skolan och ansvara för att de blev gjorda. Marcus attityd till skolan blev mer negativ. I och med föräldrarnas överklagan mot vitet erbjöds Marcus plats i en liten undervisningsgrupp. Här är det tydligt att myndighetsutövandet förvärrade Marcus möjligheter att återvända till skolan. Det skadade även föräldrarnas relation till skolan. När myndigheter på makronivå med hjälp av lagstiftning utövar makt in i det innersta systemet påverkar det hela systemet och kan leda till förödande konsekvenser för den lilla människan i familjesystemet. Elin skola såg problematiken på ett annat sätt vilket ledde till att hemundervisningen för henne gav goda resultat. Hon kunde följa de flesta ämnena och fick godkända betyg i flera ämnen trots den totala skolfrånvaron. Enligt detta sätt att hantera problemet uppfattar vi att skolan såg problemet som något som uppstod i samspelet mellan Elin och miljön, d.v.s. skolan (Andersson, 1999). Assistentens insatser var avgörande för Oskars fortsatta skolgång. Han erbjöds hemundervisning vid ca fyra tillfällen per vecka och fokus låg på kärnämnen. Med hjälp av assistenten kunde Oskar delta i vissa lektioner i skolan och därmed hålla kontakten med klassen.

Studiens resultat tyder på att dessa skolors sätt att hantera och se orsaker till skolvägranproblematik har betydelse för bemötandet av föräldrar och deras delaktighet. I skolor som ser problematiken utifrån en helhetssyn där individ och miljö samspelar leder förhållningssättet till att föräldrar ses som en resurs och samarbetspartners. Dessa föräldrar upplever att de blir lyssnade på, respekterade och bekräftade. De känner sig delaktiga i arbetet kring deras barns skolgång. På skolor där förhållningssättet utgår från ett linjärt tänkande ses barnets problem orsakade av brister i föräldraförmågan eller hos individen. Synsättet medför att skolan ges tolkningsföreträde och föräldrarnas möjlighet till positivt bemötande och delaktighet minskas. Dessa föräldrar upplever att de inte blivit mötta med respekt, inte blivit lyssnade på och inte tagits på allvar. Beslut har tagits utan deras vetskap och de har känt sig svikna och förbigångna.

Ur ett specialpedagogiskt perspektiv vill vi betona betydelsen av att den systemteoretiska grundsynen implementeras på skolorna. Vi anser att specialpedagogens roll i detta arbete blir avgörande i den pedagogiska verksamheten. Specialpedagogens roll, att sprida ett förhållningssätt som bygger på ett positivt tänkande och förmågan att se möjligheter istället för hinder, blir en viktig uppgift. Pedagogerna behöver stöd för att skapa en trygg och stimulerande inlärningsmiljö där eleverna trivs och känner sig respekterade. Specialpedagogen kan hjälpa pedagogerna att skapa positiva förväntningar på elever och synliggöra de små framstegen. I detta arbete kan föräldrarna ses som experter på sina barn och därmed en viktig resurs. På detta sätt uppstår många positiva möten där föräldrar känner sig respekterade och bekräftade samt att man lyssnar till dem. Vi är övertygade om att i en sådan skolmiljö blir inte frånvaron ett problem eftersom eleverna är motiverade att komma till skolan. Genom att skapa nätverk kring elever i behov av särskilt stöd kan skolan tillsammans med familjen, socialtjänsten och BUP tidigt förebygga de eventuella problem som kan uppstå i samspel med andra människor. När de olika systemen som vi beskriver i vår studie möts och samverkar leder det till framgångar som påverkar positivt till elevens skolgång. Resursenhetens grundsyn på elever passar väl in i vårt specialpedagogiska förhållningssätt:

- Att barn och ungdomar vill lära sig och lyckas i skolan
- Att möjligheten att lyckas i livet ökar om eleven klarar sin skolgång
- Att omgivningen kan möjliggöra såväl som omöjliggöra elevens utveckling

Referenser

- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). Tolkning och reflektion. *Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (2004). *Lyssna på föräldrarna*. Stockholm: HLS Förlag.
- Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS Förlag.
- Asp Onsjö, L. (2006). *Åtgärdsprogram – dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Göteborg: ACTA UNIVERSITATIS GOTHENBURGENSIS.
- Ball, S. J. (1981). *Beachside comprehensive: A case-study of secondary schooling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, I. K., & De Jong, P. (2007). *Att bygga lösningar. En lösningsinriktad samtalsmodell*. Bokförlaget Mareld.
- Evenshaug, O. & Hallen, D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Stockholm: Liber.
- Fjellman, L. (1997). *Metodutveckling och samarbete skola-barn-ungdomspsykiatri angående skolvägrande högstadiееlever*. Socialstyrelsen Diarienummer: 1471-601: Vår 95-041
- Hjörne, E. & Säljö, R. (2008). *Att platsa i en skola för alla*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Ilander Åhlen, S. (1973). *Skolfobi. Skolvägransbeteende av emotionella orsaker*. Lic.avhandling.Uppsala universitet. Institutionen för Pedagogik
- Jenner, H. (2004). *Motivation och motivationsarbete i skola och behandling*. Forskning i fokus nr.19. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm: Liber.
- Jönsson, A. (1990). *Skolk i grundskolan. En meta-studie*. Nr 538, 1990. Malmö: Lärarhögskolan.
- Kearney, C, A. (2001). *School Refusal Behavior in Youth-a functional approach to assessment and treatment*. London: Oxford University Press.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003). *Barn och nätverk. Ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*. Stockholm: Stockholm.
- Kullberg, B. (2004). *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Lundgren, M. & Persson, M. (2003). *Barn och unga i riskzonen. Samverkan och förebyggande arbete*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Lundsby, M., Sandell, G., Ferm, R., Währborg, P., Petitt, B., Fälth, T. & Holmberg, B (2007). *Familjeterapins grunder - ett interaktionistiskt perspektiv, baserat på system, process och kommunikationsteori*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Maltén, A. (1998). *Kommunikation och konflikthantering - en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Norstedts svenska ordbok + Uppslagsbok. (1999). Stockholm: Norstedts Ordbok AB.
- Norström, C. & Thunved, A. (2007). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2007*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Schjödts, B., Egeland, T. A. (1994). *Från systemteori till familjeteori*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 1985: 1100. *Skollagen*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Skolverket. (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan. (Rapport 309)*. Stockholm: Fritzes förlag.
- Socialstyrelsen, (2004). *Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Springe, K-A. (2008). *Delrapport – projekt med hög otillåten frånvaro. Barn och utbildningsförvaltningen. Enheten för barn och elevhälsa. Sundbybergs stad*.
- Strömberg, C., Jernberg, B., Bodén, J-O., Francke, K. (2003). *Projekt hemmasittare. Beskrivning av ett samarbete mellan kommun och landsting i Solna, BUS*. Solna stad.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundell, K., El-Khoury, B. Månsson, J. (2005). *Elever på vift. Vilka är skolkarna? Fou-rapport 2005:15*. Stockholm.
- Söderquist, M. (1995). *Jag känner mig normal nu! Om samarbete med sexuellt utsatta barn och deras föräldrar*. Stockholm: Mareld.
- Thambirajah, M. S., Grandison, K. J., De-Hayes, L. (2008). *Understanding School Refusal. A handbook for Professionals in Education, Health and Social Care*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Thorén, A. (2007). *"Skolvägran – att vilja men inte kunna"*. (Uppsats inom fördjupningskurs i specialpedagogik). Göteborgs universitet, Institution för pedagogik och didaktik, Box 1010, 432 26 Mölndal.

Utbildningsdepartementet.(1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Öqvist, O. (2003). *Systemteori i praktiken: Systemteorins tillämpning inom utbildning, vård, socialt arbete*. Stockholm: Gothia.

Förfrågan om ert deltagande i studien

Vi, Merja Bahlsten och Susanne Ekstrand, arbetar som specialpedagoger i Resursenheten. Parallellt studerar vi på Göteborgs universitet och kommer nu på våren att skriva en uppsats om ”hemmasittare”. Vår studie innefattar familjer med erfarenhet av skolvägrande barn och som utöver skola och Resursenheten även haft kontakt med olika aktörer (t.ex. socialtjänsten och BUP) kring barnets svårigheter.

Vi vänder oss till Er för att kunna ta del av Era upplevelser kring bemötande och delaktighet i möten med olika myndigheter i frågor som handlar om Ert barns skolgång. En av oss kommer att genomföra själva intervjun. Den andra har en observerande roll under inplanerade möten. Vi behöver även ta del av dokumentation som finns skrivet om Ert barn. Er medverkan är helt anonym. Enskilda individer, familjer, skolor och kommuner kommer inte att kunna identifieras av utomstående.

Studien följer forskningsetiska principer som bl.a. innebär att vi behöver Ert personliga samtycke för medverkan innan studien påbörjas. Ni har också rätt att när som helst avbryta er medverkan. Allt material som samlas in till studien kommer enbart att användas i forskningssyfte och kommer att förstöras efter arbetets slutförande. Studien kommer att resultera i en uppsats som ingår i magisterexamen i specialpedagogik.

Vi hoppas att vi väckt Ert intresse att medverka i denna studie. Vi kommer att kontakta Er personligen inom några dagar för att berätta mer och svara på eventuella frågor. Ni får gärna kontakta oss om det är något ni undrar över.

Med vänliga hälsningar,

Merja Bahlsten
Telefon
E-post

Susanne Ekstrand
Telefon
E-post

Bakgrundsfrågor

- Vilka tillhör er familj?
- Hur länge har det sett ut så här?
- Hur har kontakten med andra myndigheter (socialtjänsten, BUP) sett ut i frågor som rör era barns skolgång?
- I vilka konstellationer har ni träffats (vilka har varit med på mötena)? Upplever du att det har betydelse för bemötande/delaktighet vilka som är med?

Bemötande

- Vad innebär ordet bemötande för dig?
- Hur upplever du att du blivit bemött i frågor som rör ditt barns skolgång (skolan, socialtjänsten, BUP, Resursenheten)?
- Vad var det som gjorde att det blev bra?
- Kan du berätta om en situation där du upplever att du inte blivit bra bemött?
- Finns det skillnad i bemötandet vad gäller olika syskon?
- Finns det skillnad i bemötandet mellan vem du träffar från skolan (rektor, lärare, specialpedagog, assistent, fritidsledare)?
- Finns det skillnad i bemötande mellan vem du träffar från socialtjänsten, BUP, Resursenheten?
- Har det funnits perioder när det har fungerat bättre/sämre? Vad gjorde skillnaden?

Delaktighet

- Vad innebär ordet delaktighet för dig?
- I vilka sammanhang har du känt dig delaktig?
- På vilket sätt har dina erfarenheter, idéer, kunskaper tagits tillvara?
- Hur upplever du att aktörerna lyssnar lika mycket på båda föräldrarna?
- Kan man se föräldrarnas delaktighet så att era synpunkter och förslag på åtgärder har kommit fram i det skrivna t.ex. åtgärdsprogram och handlingsplaner?

Föräldraperspektiv

- Hur känns det att vara förälder till barn som inte går till skolan?
- Hur upplever du att skolan tänker kring hemmet och familjesituationen?
- Hur upplever du att skolan tänker kring orsaker till varför ert barn inte vill gå i skolan?
- Hur upplever du samtalsklimatet mellan samtalspartners under mötena t.ex. skola-Resursenheten?
- Hur upplever du att andra människor förstår vad det innebär att ha barn med skolvägransproblematik?